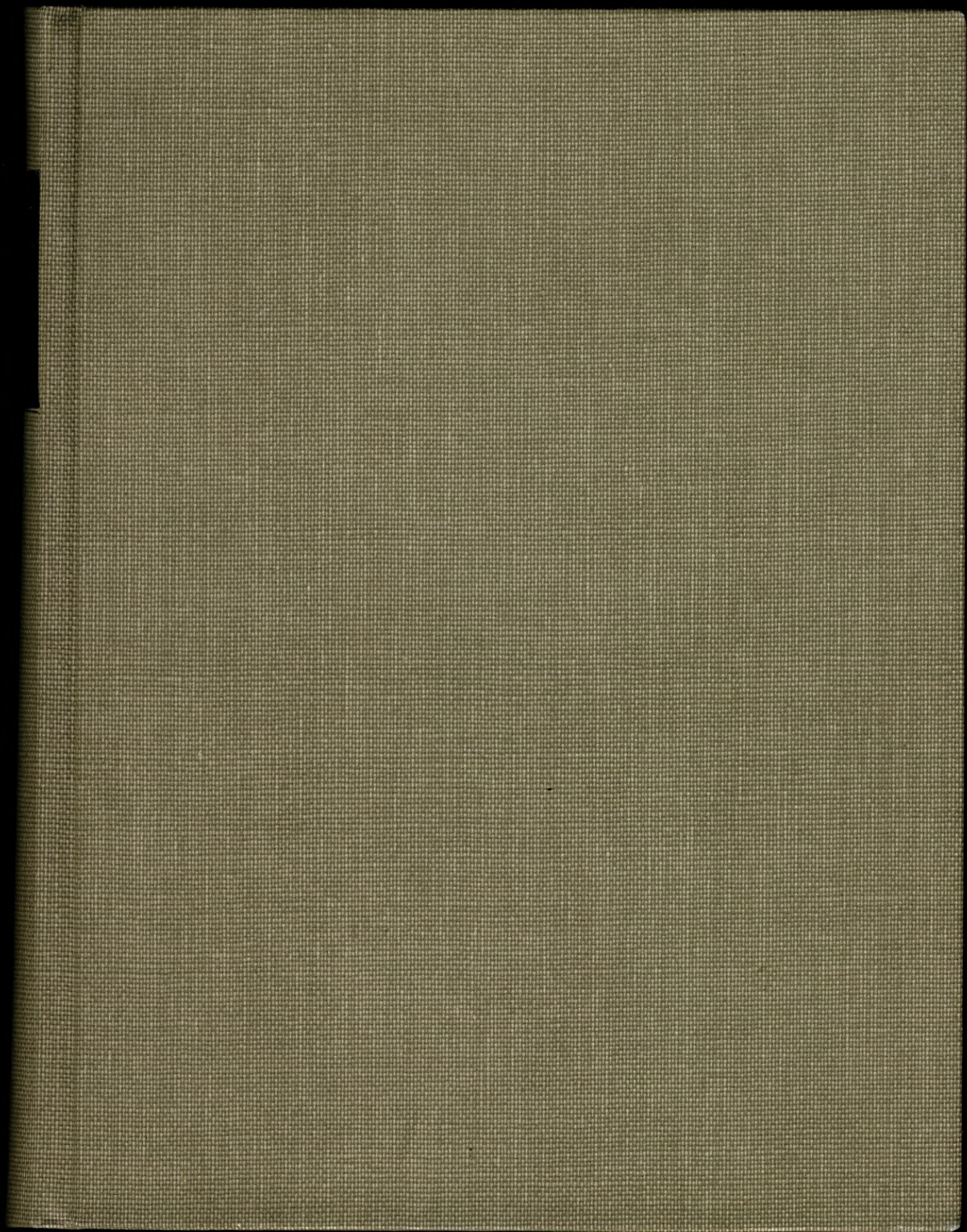

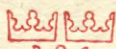
Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

UNIVERSITETSBIBLIOTEK GÖTEBORGS

Biomedicinska biblioteket

PERIODIKA

<Göteborg.
Hälsovårds-
nämnden.>

GÖTEBORGS HÄLSOVÅRDSNÄMDS

ÅRSBERÄTTELSE

FÖR ÅR
1918

DEL. I.

SAMFÄLLDA NÄMDEN OCH FÖRSTA
AVDELNINGEN

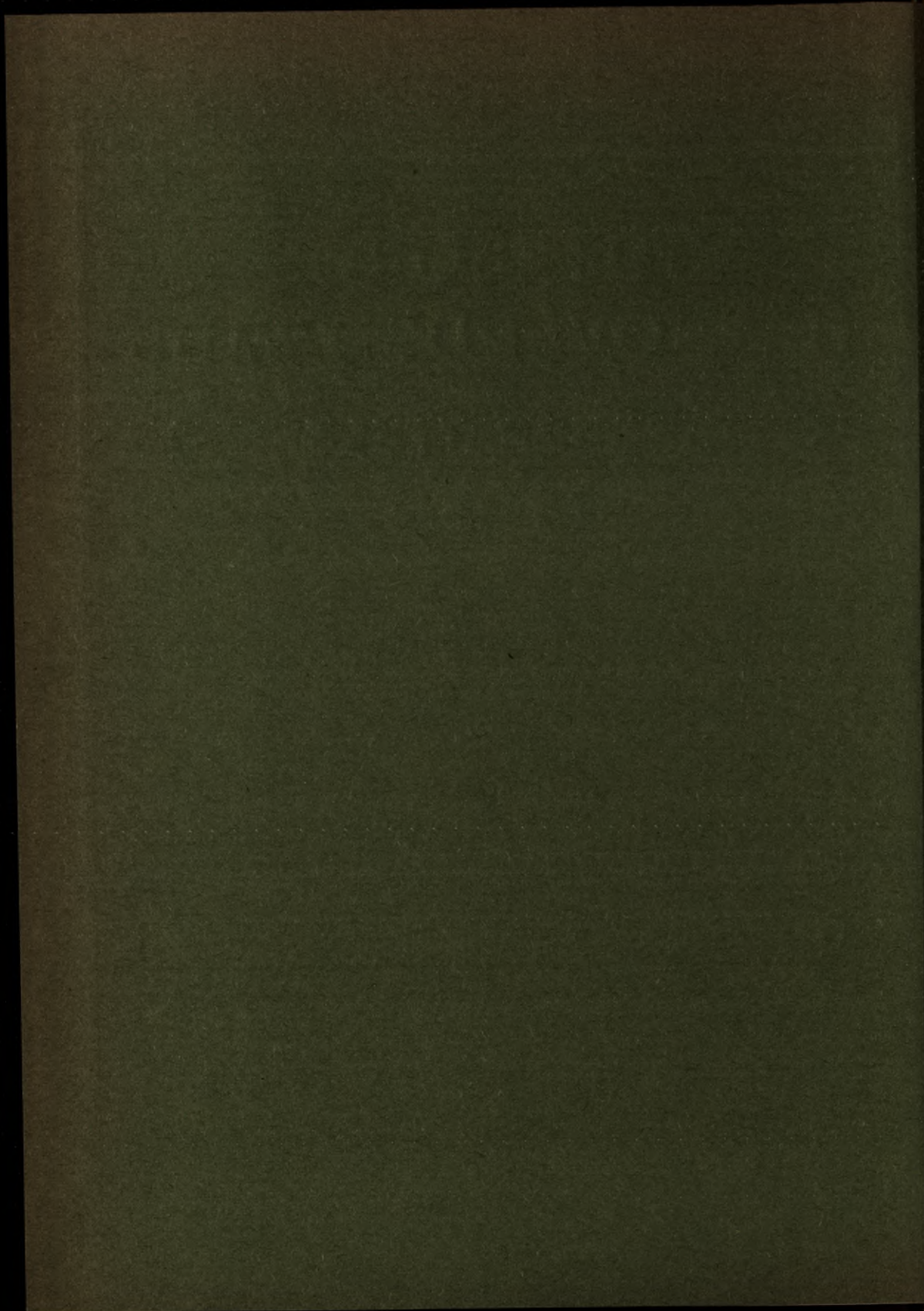

UTARBETAD AV

KARL JOH. GEZELIUS
FÖRSTE STADSLÄKARE

GÖTEBORG
A. Lindgren & Söners Boktryckeri
1918.

GÖTEBORGS HÄLSOVÅRDSNÄMDS

ÅRSBERÄTTELSE

FÖR ÅR

1918

DEL. I.

SAMFÄLLDA NÄMDEN OCH FÖRSTA
AVDELNINGEN

UTARBETAD AV

KARL JOH. GEZELIUS

FÖRSTE STADSLÄKARE

GÖTEBORG
A. Lindgren & Söners Boktryckeri
1919.

GÖTEBORGS
HÄLSÖVÄRDSNÄMND

ÄRSBERÄTTELSE

FÖR ÅR
1918

SAMT LIDA-VÄRDELLERNA
ÅR 1918

UTGITT AV
LÖN JON ÖZELLER

INNEHÅLL.

Hälsovårdsnämnden :	
Samfällda nämnden och första avdelningen	1
I. Hälsovårdsfrågor :	
Hälsopolisen	1
Lumpaffärer	2
Hygieniska fartygsinspektioner	2
Läkareundersökning av minderåriga arbetare	3
Mölnålsån	3
Åtgärder för hindrande av smittosjukdomars spridning....	3
Ny desinfektionsanstalt	4
Skyddskoppypningen	4
Smittosamma könssjukdomar	4
Apoteken	5
Provisoriska bostadspaviljonger	5
Barns gatuliv	7
Skyddsåtgärder mot ohyra å pantlånekontor.....	8
Kommunal bad- och gymnastikanstalt	9
Bostadsinspektionen	11
Tuberkulosbyråns verksamhet	18
Matvarukontrollen	21
Kemiska analyser	24
II. Befolknings- och dödlighetsstatistik	41
III. Väderlek	42
IV. Smittosjukdomar	42
V. Rapporter och sammanställningar :	
Rapport från andre stadsläkaren	46
Barnmorskorna	48
Göteborgs barnavårdsbyrå	49
Fosterbarnsinspektionen	51
Barnavårdskonsulentens verksamhet	52

INDEX

Halbveränderliche

1. Halboberflächen

2. Halboberflächen

3. Halboberflächen

4. Halboberflächen

5. Halboberflächen

6. Halboberflächen

7. Halboberflächen

8. Halboberflächen

9. Halboberflächen

10. Halboberflächen

11. Halboberflächen

12. Halboberflächen

13. Halboberflächen

14. Halboberflächen

15. Halboberflächen

16. Halboberflächen

17. Halboberflächen

18. Halboberflächen

19. Halboberflächen

20. Halboberflächen

21. Halboberflächen

22. Halboberflächen

23. Halboberflächen

24. Halboberflächen

25. Halboberflächen

26. Halboberflächen

27. Halboberflächen

28. Halboberflächen

29. Halboberflächen

30. Halboberflächen

31. Halboberflächen

32. Halboberflächen

33. Halboberflächen

34. Halboberflächen

35. Halboberflächen

36. Halboberflächen

37. Halboberflächen

38. Halboberflächen

39. Halboberflächen

40. Halboberflächen

41. Halboberflächen

42. Halboberflächen

43. Halboberflächen

44. Halboberflächen

45. Halboberflächen

46. Halboberflächen

47. Halboberflächen

48. Halboberflächen

49. Halboberflächen

50. Halboberflächen

51. Halboberflächen

52. Halboberflächen

53. Halboberflächen

54. Halboberflächen

55. Halboberflächen

56. Halboberflächen

57. Halboberflächen

58. Halboberflächen

59. Halboberflächen

60. Halboberflächen

61. Halboberflächen

62. Halboberflächen

63. Halboberflächen

64. Halboberflächen

65. Halboberflächen

66. Halboberflächen

67. Halboberflächen

68. Halboberflächen

69. Halboberflächen

70. Halboberflächen

71. Halboberflächen

72. Halboberflächen

73. Halboberflächen

74. Halboberflächen

75. Halboberflächen

76. Halboberflächen

77. Halboberflächen

78. Halboberflächen

79. Halboberflächen

80. Halboberflächen

81. Halboberflächen

82. Halboberflächen

83. Halboberflächen

84. Halboberflächen

85. Halboberflächen

86. Halboberflächen

87. Halboberflächen

88. Halboberflächen

89. Halboberflächen

90. Halboberflächen

91. Halboberflächen

92. Halboberflächen

93. Halboberflächen

94. Halboberflächen

95. Halboberflächen

96. Halboberflächen

97. Halboberflächen

98. Halboberflächen

99. Halboberflächen

100. Halboberflächen

FÖRTECKNING Å TABELLER.

- Tab. 1. Summarisk redogörelse för sundhetspolisens arbeten under år 1918.
- „ 2. Renhållningsanordningarna i Göteborg 1918, samt stall, fähus och svinstia i varje stadsdel.
- „ 3. Oskadliggjorda födoämnen år 1918.
- „ 4. Bagerier, kött- och mjölklokaler vid slutet av år 1918.
- „ 5. Sammandrag av resultaten från under år 1918 utförda undersökningar av oskummad (ej "kontrollerad") mjölk och grädde.
- „ 6. Översikt av födda i Göteborg år 1918, med fördelning på månader.
- „ 7. Översikt av födda i Göteborg år 1918, med fördelning på församlingar.
- „ 8. Befolkningens rörlighet i varje av Göteborgs stads församlingar år 1918.
- „ 9. Dödsfall och dödlighet för månad bland kyrkoskrivna i Göteborg åren 1914—1918.
- „ 10. Dödligheten inom Göteborg år 1918 för olika församlingar bland mantalsskrivna befolkningen.
- „ 11. Översikt av meteorologiska observationerna i Göteborg år 1918.
- „ 12. Sammandrag över de smittosamma sjukdomarna i Göteborg år 1918.
- „ 13. Översikt av smittosamma sjukdomar i Göteborg åren 1909—1918.
- „ 14. Sammandrag över sjukligheten i Göteborg år 1918, enligt uppgift från de 11 distriktsläkarne.
- „ 15. Gångse sjukdomar i Göteborg år 1918, fördelade på månader, enligt uppgift från de 11 distriktsläkarne.
- „ 16. Dödsorsakerna år 1918 bland i Göteborg kyrkoskrivna, inom och utom staden avlidna (efter ålder och kön).
- „ 17. Dödsorsakerna år 1918 bland i Göteborg kyrkoskrivna inom och utom staden avlidna (fördelade efter sina huvudgrupper på månader och kvartal).

- Tab. 18. Dödsorsakerna år 1918 bland i Göteborg kyrkoskrivna, fördelade på församlingar.
- „ 19. Dödsorsakerna bland i Göteborg kyrkoskrivna, som år 1918 avlidit utom staden.
- „ 20. Dödsorsakerna år 1918 bland i Göteborg sig uppehållande främlingar.
- „ 21. Jämförande översikt av antalet dödsfall i folksjukdomarna samt några andra sjukdomar i Göteborg åren 1909—1918.
- „ Av bostadsinspektionen omhändertagna osunda bostäder åren 1914—1918.

Hälsovårdsnämnden.

Samfällda nämnden och första avdelningen.

Såsom ledamöter i *samfällda nämnden* ha under året tjänstgjort: f. fördelningsläkaren CARL LAMBERG, ordförande, förste stads-läkaren KARL JOH. GEZELIUS, v. ordförande, direktören AXEL HAGBERG, kassaförvaltare, polismästaren KJELLIN, majoren GLOSEMEIJER, rådmannen P. DALÉN, professorn HANS HEDLUND, tapetseraren F. L. DAHLBERG, professorn KARL DAHLGREN, inspektoren ANDERS NYLÉN, byggmästaren ERNST FRIMAN, doktorn CARL MANNHEIMER, handlanden GUST. LAMM och möbelsnickaren J. NIELSÉN, samt såsom ledamöter i *första avdelningen* ovannämnde LAMBERG, ordförande, KJELLIN, v. ordförande, HAGBERG, kassaförvaltare, GEZELIUS, GLOSEMEIJER, DALÉN och HEDLUND.

Samfällda nämnden har haft 3 sammanträden och första avdelningen 26; ordinarie sammanträdesdag för den senare är första onsdagen i varje månad. Ärendena för dessa sammanträden finnas registrerade i 8 paragrafer för samfällda nämnden och 235 för första avdelningen.

Såsom sekreterare har tjänstgjort assessorn B. A. WALLINDER och såsom amanuens e. o. hovrättsnotarien J. HALLBECK.

I. Hälsovårdsfrågor.

Hälsopolisen. Antalet ordinarie tillsyningsmän 13, varjämte 2 extra tjänstgjort, den ena hela året, en andra under dess sista tredjedel.

Summarisk redogörelse för hälsopolisens arbete återfinnes i tab. 1. Sju tillsyningsmän ha varit distriktsföreståndare, fyra anställda vid desinfektionsavdelningen, tre vid matvarukontrollen, en såsom s. k. kommunalt tillsyningsorgan för minderårige i hantverk, varjämte han biträtt vid tillsyn över hotellrörelse, över lumpaffärer och över avlopp m. m.

En av distriktsföreståndarne har jämväl skött sin huvudbefattning såsom tillsynsman över fartygen i hamnen och över rörelsen i fiskhamnen, de övriga ha biträtt vid matvarukontrollen, särskilt i saluhallar och vid besiktningsbyrån för infört kött.

En under senare hälften av året rådande tyfoidepidemi krävde stort arbete från personalens sida såväl för utforskande av epidemiens uppkomst (mjölkepidemi) som för desinfektioner och därmed sammanhängande arbeten.

Ett större antal anmälda sanitära olägenheter ha blivit avhjälpda efter anmaning av hälsopolisen, vilken anmaning i regel göres skriftlig efter särskilt, fastställt formulär utan att hälsovårdsnämnden behövt ingripa. Så ha t. ex. 386 felaktigheter, som anmälts mot gårdar på så sätt blivit rättade, 323 avträden och 262 urinkurar iståndsatts. Mot sopbaljor ha 183 anmärkningar gjorts, mot stallar 123, mot svinhus 121 och mot fähus 20, vilka alla blivit rättade.

Svinhusen, som föregående år uppgingo till 176, ökades under året med över 100, så att de vid årets slut uppgingo till 278. Anledningen till denna ökning var naturligtvis de svåra livsmedelsförhållandena. Sedan dessa blivit mera normala, måste naturligtvis den enskilda svinhållningen inom stadsområdet betydligt reduceras, då sanitära olägenheter av densamma svårigen kunna undvikas. Det torde, om över huvud taget svinhållning skall kunna tillätas inom stadens område bli nödvändigt att begränsa densamma starkt och därjämte inskränka densamma till de delar av staden, som äro att betrakta såsom vanlig landsbygd.

Lumpaffärer. Antalet lumpaffärer var vid årsskiftet 69. 5 nya affärer ha godkänts, 6 ansökningar om godkännande avslagits, 18 affärer ha upphört. I 3 fall har åtal anhängiggjorts mot innehavare av dylika affärer.

Hygieniska fartygsinspektioner ha verkställts i 176 fall. På grund av den ringa trafiken i hamnen under året, är denna siffra betydligt lägre än under de föregående åren.

Antalet anmärkningar, som vid dessa besiktningar gjorts ha uppgått till 16, som i 4 fall måste överlämnas till hälsovårdsnämnden. I likhet med vad i föregående berättelse omnämndes, behandlar nämnden dessa frågor med förbigående av fartygsinspektionen och får genom direkt hänvändelse till rederier och hälsovårdsnämnder på den plats där fartygets redare är bosatt alltid rättelse. Såsom exempel på den i en del fall ytterst låga ståndpunkt, fartygshygienen ännu intager, kan anföras ett fall, där det visade sig att ankarkettingen gick direkt genom skansen, dit sålunda dy och bottenlera direkt befordrades vid ankarets upphissande. Vid sjö slog vatten in genom ankarklyset så att ett par fot vatten i durken ej var sällsynt.

Läkareundersökning av minderåriga arbetare. På förordnande av länsstyrelsen har förste stadsläkaren under året verkställt läkarundersökning å minderåriga arbetare anställda i fabriksarbete inom staden.

7 kvinnliga arbetare blevo därvid förbjudna att fortsätta arbetet. För 20 manliga och 40 kvinnliga blevo särskilda villkor föreskrivna för tillstånd att fortsätta och utgjorde allmän svaghet anledningen till sådana villkor i 9 fall bland manliga och 12 fall bland kvinnliga arbetare. I intygsböckerna blevo för övrigt i 199 fall anteckning gjord om sjukdomsförhållanden, som dock icke krävde några särskilda förhållningsregler för tillstånd till fortsatt användande av arbetarne.

Tillsynen över minderåriga i hantverk enligt lag om arbetareskydd, närmast avseende att granska arbetslokalernas hygieniska beskaffenhet och att nödiga intyg angående ålder och fullgjord skolgång avlämnats, har utövats av en därtill förordnad tillsynsman, som för denna inspektions fullgörande verkställt 493 inspektioner på 165 arbetsplatser.

Mölnålsån. Sannolikt tack vare den kraftiga nederbörden under höstmånaderna ha några nämnvärda hygieniska olägenheter från ån ej framträtt. Avfallet från pappersbruket i Mölnålsån ger fortfarande ett grumligt och fult utseende åt vattnet och ger anledning till klagomål från nedanför liggande fabriker, som behöva använda vattnet för industriellt ändamål.

Åtgärder för hindrande av smittosjukdomars spridning. I tab. 13 redogöres för de under året förekommande fallen av smittosjukdomar, om vilkas förekomst *varje* läkare är skyldig att göra anmälan hos hälsovårdsnämnden.

Sedan anmälan om sådant fall inkommit till nämnden, avlägges omedelbart besök i den sjukes hem av vederbörande desinfektör för vidtagande av för fallet lämpade desinfektionsåtgärder, och lägges därvid särskild vikt på att av den sjuke använt linne, sängkläder, golvmattor o. d. noggrannt smittrenas, samt att lägenheten grundligt rengöres. På samma gång upptages enligt formulär noggranna uppgifter avsedda att underlätta spårandet av sjukdomsfallets uppkomst och härledning. Från förste stadsläkaren meddelas sedan till skolor och hem bestämt besked om, hur lång tid de med de sjuke samboende skolpliktige skola avhållas från skolorna, från vilka de omedelbart avstängts av den läkare, som anträffat och gjort anmälan om fallet.

I lägenhet, som varit bebodd av lungotspatient, har efter den sjukes frånfälle, förflyttning till sjukvårdsanstalt eller ombyte av bostad formalindesinfektion verkställts i 741 fall.

Sammanlagda antalet desinfektioner verkställda enligt ena eller andra metoder hava uppgått till 3,289.

Smittrening av offentligen genom auktionskammare salubjudna begagnade kläder har fortgått såsom föregående år.

Ny desinfektionsanstalt. Sedan stadsfullmäktige beviljat medel till en sådan såsom i föregående berättelse omnämndes, uppdrog hälsovårdsnämnden åt en byggnadskommitté att låta verkställa arbetet, men har detta ej hunnit slutföras under året.

Skyddskoppympningen. Vid de offentliga ympningsmötena verkställdes av nämndens ympare sammanlagt 2,390 ympningar, av andra läkare gjordes 328 ympningar, så att sammanlagda antalet uppgick till 2,718. Av dessa tillhörde 107 Domkyrkoförsamling, 144 Kristine, 439 Gamlestaden, 285 Lundby, 336 Vasa, 227 Annedal, 150 Haga, 314 Oskar Fredrik, 209 Masthugget, 500 Karl Johan och 7 Garnisonsförsamlingen.

Förnyad ympning (revaccination) verkställdes i 995 fall, de flesta gällande sjömän.

Det i föregående berättelse omnämnda fallet av ympningsvägran, då hälsovårdsnämnden vid vite ålade hustru R., (mannen var bortrest) att låta ympa sitt barn före en viss bestämd tid, överklagades hos länsstyrelsen, som ålade såväl fadern som modern vid ett vite av 50 kr. för dem var att låta verkställa ympningen och därom förete intyg hos första stadsläkaren inom bestämd tid. Ärendet fullföljdes hos Kungl. Maj:t, som emellertid genom utslag den 20 december 1918 ej fann skäl göra ändring i länsstyrelsens utslag. Intyg om verkställd ympning inkom sedermera.

Smittsamma könssjukdomar. Den anmälan av sådana sjukdomar, som fortgått sedan juli 1912, visar att under 1918 härstädes anträffats (sålunda även personer tillhörande främmande ort) 772 fall av syfilis, mot 466 år 1916 och 542 år 1917. 579 av de anmälda fallen voro av manligt kön, 193 av kvinnligt. Av gonorrhoe anmäldes 2,326, mot 1,710 under år 1916 och 1,805 under 1917, samt av ulcus molle 440 fall mot 163 under 1916 och 267 under 1917. Av de i syfilis insjuknade uppgävos 581 vara infekterade här i staden och de övriga å annan ort.

Från besiktningsbyrån meddelar andre stadsläkaren att vid början av år 1918 antalet kvinnor, som voro ålagda allmän sundhetsbesiktning utgjorde 47. Uder året återkommo 17 förr inskrivna, så att under året 64 kvinnor varit underkastade regelbunden besiktning. På given anledning ha dessutom 178 kvinnor besiktigats och 102 av dessa visats vara behäftade med könssjukdom.

Apoteken. Den sedvanliga visitationen av stadens apoteksinrättningar verkställdes av förste stadsläkaren med biträde av sundhetsinspektören eller andre stadsläkaren under nov. månad å Lejonet den 4, å Hvalen den 14, å Hjorten den 15, å Delfinen den 18, å Svanen den 20, å Duvan den 21, å Nordstjernen den 23, å Biet den 25 och å Ejdern den 28 samt under december månad å Kronan den 5 samt å Korpen den 9. Apoteken Vasen och Enhörningen voro under året underkastade särskild inspektion. Förslaget till ett nytt apotek i Gamlestaden norr om Sävån, vilket efter tillstyrkan av hälsovårdsnämnden, av stadsfullmäktige framfördes till Kungl. Maj:t, och sedermera även tillstyrktes av länsstyrelsen och i särskild skrivelse påyrkades av A.-B. Svenska Kullagerfabriken, vars fabriksanläggningar med tillhörande arbetarbostäder behärska denna trakt, blev dock av Kungl. Maj:t avslaget.

Provisoriska bostadspaviljonger. Yttrande av förste stadsläkaren.

Drätselkammaren har begärt hälsovårdsnämndens uttalande över förslag till *provisoriska bostadspaviljonger* å landeriet Härlanda omfattande tillhopa omkring 300 lägenheter. Situationsplanen över området visar, enligt tilläggsritningar inlämnade under ärendets behandling hos hälsovårdsnämnden, envåningspaviljonger om 4 till 8 lägenheter på omväxlande ett och två rum jämte kök, paviljongerna sammanbundna genom vedbodlängor och andra ekonomihus, så att de bilda slutna kvarter omkring öppna gårdar, avsedda att planteras. De olika kvarteren skilda av vägar eller gator, som delvis äro trädplanterade. Vatten är ej inlett i bostäderna utan får hämtas vid vattenposter på gårdarne, 2 inom varje kvarter, på avstånd av högst 25 meter från bostäderna, spillvattnet avledes från slaskbrunnar, anordnade i samband med vattenposterna, och skall spillvattnet enligt uppgift uppumpas i stadens allmänna avloppsledningar. Uppsamlingskärl för matavfall och sopor i närheten av slaskbrunn och vattenpost. Klosetterna äro torvmullsklosetter liggande inom ekonomilängorna och beräknade 1 klosett på 2 bostadslägenheter.

Bostadspaviljonger av denna typ på liknande sätt anordnade äro från hygienisk synpunkt i stort sett tillfredsställande. Att vatten ej är inlett, är dock naturligtvis en olägenhet. Då det väl är antagligt att dessa bostadspaviljonger komma att användas under en avsevärd tid framåt, bör därför vid vattenledningarnes utläggning hänsyn tagas till möjligheten av att då tiderna medgiva det, ledningarne kunna komma att inledas i bostäderna. I angivna tilläggsritningar har flera ändringar företagits, som avsevärt förbättrat det ursprungliga ingivna förslaget.

Så har ett rätt stort antal lägenheter på 2 rum och kök inlagts.

De spillvattenbrunnar, som förut föreslagits i likhet med dem som användas inom Burgårdsområdets paviljongsgrupp och som äro utan samband med vattenposten, ha slopats. Erfarenheten av dessa brunnar har icke varit uppmuntrande, varför också deras uteslutande i detta förslag biträdades.

Mot placeringen av vattenposten och kärl för mat- och skräpsopor kan numera ingen beriktigad anmärkning göras, utan synas dessa vara på klokt sätt anordnade.

Klosetternas antal har utökats, så att antalet därav nu är tillfredsställande.

Hur marken planerats framgår ej av ritningarne. Av erfarenhet, särskilt från Burgårdspaviljongena, framgår emellertid nödvändigheten av att en ordentlig sådan planering sker, så att dagvatten avrinner från byggnaderna, naturligtvis i första hand från de paviljonger, som äro försedda med källare, men även från övriga bostadspaviljongerna, utanför vilka annars vatten blir stående kvar, förorsakande stor osnygghet och många obehag.

Särskild omtanke bör ägnas åt gårdens plantering, så att denna icke endast kommer att utgöra en lerig plan.

De provisoriska bostadsgrupper, som i mindre skala redan anordnats, visa, att anordnandet av dylika paviljonggrupper för med sig avsevärda olägenheter i hygieniskt avseende. Skall därför samma system i avsevärt vidgad skala tillämpas, måste med nödvändighet åtgärder vidtagas, för att om möjligt förebygga dessa olägenheter. Hit hör i främsta rummet, att tillsynen över kolonien måste bli en helt annan och att för detta ändamål ovillkorligen personer anställas, med bostad inom kolonien, som helt ägna sig åt tillsynen av densamma, varvid bör beaktas att icke blott ordning och snygghet upprätthålles utan även genom konsulentverksamhet, barnkrubbor o. d. där boende understödjas.

Ur ordningssynpunkt vore nog till fördel om åt kvarteren kunde ges en mindre omfattning än dessa nuvarande.

Att bedömma till vilken storlek en sådan koloni skall kunna byggas utan att olägenheterna bli övermäktiga, är naturligtvis mycket vanskligt. För liten får den ej vara, då därigenom arbetskraften hos de med tillsynen betrodda icke utnyttjas; storleken uppåt måste erfarenheten utvisa. Efter rådplägningar med det tillsyningsorgan, som varit anställt för förutvarande anläggningar, synes det som om grupper på 150 lägenheter åtminstone till en början ej borde överskridas. Endast hälften av den här föreslagna kolonien skulle då upprättas och plats

för en annan lika stor koloni skulle enligt upplysning av vederbörande arkitekt kunna anordnas på skjutbaneområdet i Landala. Möjligheten av den ene eller andre av dessa, eller båda koloniernas vidare utveckling, kunde då erfarenheten hinna avgöra.

Barns gatuliv. Med överlämnande av skrivelse från stadens fattigvårdsstyrelse jämte däri omförmälda protokollsutdrag och resolutionsförslag hade barnavårdsnämnden anhållit om hälsovårdsnämndens yttrande över vissa punkter i resolutionsförslag beträffande åtgärder till förekommande av de skadliga följderna av barnens gatuliv. I ärendet avgav förste stadsläkaren följande p. m.

I resolutionen, punkt 4, över vilken hälsovårdsnämndens yttrande begäres, föreslås att "totalförbud snarast möjligt måtte komma till stånd mot barns gatuförsäljning". Fattigvårdsstyrelsen har redan i sitt yttrande över detta förslag hänvisat till Kungl. förordningen av 4 december 1896, enligt vilken sådant förbud f. n. ej kan gälla annat än för barn under 14 år (mankön) eller 15 år (kvinnekön) och endast för tiden från kl. 8 e. m. till kl. 8 f. m. Då ett totalförbud begäres, är sålunda fråga om upphävande av den nu gällande förordningen i detta avseende. Är då manne lämpligt att i stället för denna sätta ett totalförbud? Detta synes mig tvivelaktigt. Vad skolnämnd och föräldramöte här särskilt velat framhålla, framgår tydligt av den följande delen av resolutionen under punkt 4, att nämligen en hänvändelse under väntan på totalförbud måtte göras till tidningsexpeditionerna om att tidningsförsäljning å gatorna måtte ombesörjas av helst vuxna personer. Det är sålunda särskilt mot tidningsförsäljningen genom minderårige, som resolutionen vänder sig. Det är också otvetydigt att denna försäljning, pågående enstaka timmar under dagens lopp, kan vara en farlig sysselsättning för minderårige. Den lätta förtjänst, som under denna tid göres, ger den minderårige tillfälle att tillbringa återstående delen av dagen under cigarettökning samt under ambulerande besök å stadens biograf. Härigenom måste grundläggas en smak för oregelbundet arbete, som kan vara av rent nedbrytande art och tiden för förvärvandet av yrkesskicklighet i något yrke försittes. Jag har såsom besiktningsläkare för minderårige i fabriker haft rikt tillfälle att se huru minderårige, särskilt pojkar, lämna fabrikena i stora skaror för att ägna sig åt tidningsförsäljning och den svårighet, som förefinnes, att få minderårig arbetskraft i fabriksverksamheten, tillskrives av arbetsgivarne allmänt de lockelser, tidningsförsäljandet medför. Betydliga restriktioner i rätten att utbjuda tidningar genom minderårige vore därför önskvärda.

och nog synes det som om detta skulle kunna gå för sig här såväl som på andra platser. Att såsom här vid de stora spårvägs korsningarna dussintals minderåriga ofta under inbördes kiv och höga rop utbjuda sina varor är ett missförhållande, som icke borde tolereras i ett välordnat samhälle. Vilka bestämmelser, som äro gällande i exempelvis Köpenhamn, känner jag icke, men därstädes ser man på Rådhusplatsen endast ett mycket begränsat antal äldre tidningsförsäljare med skyltar utvisande vilken tidning, de försälja, och det hela går där tyst och städat tillväga. En särskild bestämmelse om tidningsförsäljning å gator vore därför säkerligen fullt befogad och mycket önskvärd.

Skyddsåtgärder mot ohyra å pantlånekontor. Förste stadsläkaren ingav i mars följande framställning.

Sedan hälsovårdsnämnden på sammanträde den 7 september 1900 beslutat att föranstalta därom, att begagnade kläder och dylikt, som försålles genom stadens auktionskammare bleve före försäljningen på av nämnden godkänt sätt smittrenade, utfärdade magistraten på nämndens hemställan den 26 oktober s. å. påbud i överensstämmelse därmed. Vid denna tid och senare har frågan om skydd åt personer, särskilt detektiver, som ha att genomsöka gamla å pantlånekontoren hängande kläder, varit före utan att någon praktisk anordning kunnat föreslås i detta avseende. Framställningar från detektivpersonalen om desinfektion av dessa kläder under förvaringen å pantlånekontoren ha på grund av praktiskt taget oöverkomliga svårigheter icke kunnat föranleda till något hälsovårdsnämndens ingripande. De åtgärder, som vidtagits inom pantlånekontoren för behandling av till försäljning lämnade gamla kläder ha närmast avsett smittrening för förhindrande av sjukdomars spridning genom bakterier av olika slag. Under de senare åren har emellertid frågan om överförandet av vissa sjukdomar genom löss och annan ohyra blivit aktuel och då det dessutom är förenat med ett stort obehag att ådraga sig sådan ohyra, synes mig åtgärder böra vidtagas för skydd mot ohyra å pantlånekontoren. Detta bör kunna ske däri-genom att å pantlåneinrättningarne lätta, tvättbara fotsida rockar, minst 2 å varje, tillknäppbara vid handleden och hals, hållas disponibla för detektiv eller hälsopolis, som har att göra undersökning av pantlånekontoren, samt att inrättningen tillhandahåller av hälsovårdsnämnden godkänt preparat, som kan före begagnandet av rocken påsprutas densamma i avsikt att verka frånstötande för ohyra.

Med stöd av föregående utredning får jag föreslå, att nämnden ville hos vederbörande myndighet anhålla att nödiga åtgärder i enlighet med denna min framställning måtte vidtagas.

Förteckning över förefintliga pantlåneinrättningar bifogas. Hälsovårdsnämnden beslöt i enlighet med denna framställning.

Kommunal bad- och gymnastikanstalt. Över berednings betänkande till förslag till sådan anstalt avgav förste stadsläkaren följande uttalande.

För ungefär ett år sedan avgav hälsovårdsnämnden yttrande över ett förslag till förändrings- och påbyggnadsarbeten av nuvarande Renströmska badanstalten i Haga. Jag hade därvid tillfälle (se sid. 15 Stf. handl. 1917 n:r 464) att uttala mig om den väg, jag ansåg böra beträdas, för att så snart som möjligt den tydligen förefintliga bristen på offentliga varma bad skulle kunna avhjälpas, då jag föreslog, att en ny filial upprättades i nordstaden, framhållande på samma gång, att, medan på detta sätt det mest trängande behovet skyndsamt nog kunde tillfredsställas, den stora frågan om centrala anstaltens utveckling under tiden närmare kunde ventileras. Badanstalternas styrelse vidrörde i sin framställning de skäl, som talade för en centralisering av baden, skäl som jag dock icke kunde finna tillräckligt övertygande för att motivera en omläggning av de riktlinjer för badfrågans utveckling, som stadsfullmäktige genom sitt beslut av maj 1904 kunde sägas ha fastslagit, då de avböjde det då föreliggande större utbyggnadsförslaget av Haga-anstalten och i stället anslöto sig till det förslag, som, utan påbyggnad av samma anstalt, sedan resulterade i uppförande av filialbadanstalterna i Olskroken och Lundby. Det nu föreliggande av en stadsfullmäktigeberedning framlagda stora förslaget till en omfattande bad- och idrottsanstalt vid Heden söker än ytterligare fastslå centraliseringen och skulle dessa båda förslag, såväl den stora utökningen av Haga-anstalten som ock badanstalten vid Heden bli verklighet, vore naturligtvis för all framtid filialernas utveckling stängd och befolkningen i de stadsdelar, som ligga avlägset från dessa båda platser, fråntagna möjligheten att få badanstalter, som vore för dem lätt tillgängliga. För att få in badet såsom en verksam hjälp för folkhälsans höjande, är efter min mening dess lätta åtkomst ett ofrånkomligt villkor; i ett stort antal hem ha flera av ett hems medlemmar, framförallt husmoderarne icke tillfälle att uppsöka en avlägset liggande badanstalt, även om denna lockar med vidlyftiga anordningar, utan de ha behov av en anstalt, där de kunna få ett bad på en liten kort stund, så att säga i förbifarten. Jag erkänner gärna behövligheten av en central badanstalt, då endast på en sådan de specialbad, som måste finnas att tillgå särskilt i ett större samhälle, i första hand olika former av medicinska bad, kunna

anordnas och vidgår också behovet av en utökning av den centrala badanstalten, därvid särskilt karbadsavdelningen bleve bättre tillgodosedd. Att göra denna utökning så stor som badanstalternas styrelse föreslagit, anser jag däremot vara olyckligt, då ingen arkitekt torde kunna gå i land med det svåra uppdraget att på en gammal anstalt, där redan förut genom gjorda omändringar den ursprungliga planen rubbats, lägga in hel ny våning och på samma gång i den gamla avdelningen tillgodose de hygieniska kraven på ljus och luft, som dessa lokaler fordra för att ej bli osunda. Det synes mig därför böra prövas om icke omändringen av Haga-anstalten kunde inskränkas till det minsta möjliga och den behövliga utökningen av karbadsavdelning ske på bekostnad av simavdelningen. För att ersätta denna inknappning på simavdelningen och på samma gång tillgodose kravet på ett idrottshus, skulle jag anse det fördelaktigt att uppföra ett sådant, försett med stora simbasänger med tillhörande tvagningsrum, duschar o. d., men där i övrigt knappast några andra badformer förekomme. Behövligheten av ett idrottshus synes mig vara oomtvistligt, men jag kan icke finna det nödigt att låta detta idrottshus växa ut till en stor fullständig badinrättning. Inom denna byggnad kunde emellertid den i förslaget till ombyggnad av Haga-anstalten inlagda tvättinrättningen möjligen läggas, och undersökning verkställas om den i så fall icke kunde göras så stor, att den kunde bli en central tvättanstalt för de kommunala institutionerna, i första hand för sjukhusen. Hälsovårdsnämnden har för flera år sedan framhållit behovet av en central tvättanstalt för sjukhusen, en fråga som allt för länge fördröjts genom dess hopkoppling med den vidlyftiga frågan om fattigvårdsväsendets omorganisation. Denna hopkoppling ansåg jag från början vara olycklig, och mina farhågor i detta avseende ha under utredningens gång bestyrkts, så att jag nu, sedan jag sett det förslag, som framlagts av den beredning, som handhaft fattigvårdsfrågan, är övertygad om att lösningen av den centrala tvättanstalten icke med fördel kommer att ske på den väg, beredningen där föreslagit.

Då jag förutsätter att de båda förslagen om badhusbyggnader, det av badanstalternas styrelse förut framlagda och det här av särskild beredning utarbetade, icke komma att var för sig bli föremål för stadsfullmäktiges prövning, utan att en jämförande granskning av de båda förslagen måste företagas, har jag, för att bidra till att den beredning, som sannolikt får detta uppdrag, måtte få några riktlinjer, velat vad på mig ankommer här söka uppdraga några sådana och får föreslå, att hälsovårdsnämnden ville besluta, att med anledning av det be-

gärda yttrandet över beredningens förslag till bad- och idrottshus tillstyrka att såväl detta förslag som det förut av badanstalternas styrelse framlagda måtte överlämnas till en beredning för jämförande förnyad granskning och att denna beredning måtte framlägga det förslag, vartill denna granskning kan ge anledning, därvid de synpunkter, jag i det föregående framhållit, måtte beaktas och göras till föremål för en noggrann prövning. Hälsovårdsnämnden beslöt i anslutning härtill.

Bostadsinspektionen. (D:r Göthlin.)

En nödig bostadstillgång utgör förutsättningen för en effektiv inspektion. Stadens starkt försämrade läge härutinnan framgår av följande, av andre stadsarkitekten uppställda tablå:

Antalet genom ny- eller ombyggnad tillkomna och genom rivning avgångna bostadslägenheter:

	Enkel- kök	Enkel- rum	2 Rum	1 Rum + kök	2 Rum + kök	3 Rum + kök	4 och flera rum + kök	Summa	
								Rum	Kök
1912									
Tillkomna.....	8	85	11	301	130	74	199	1847	712
Avgångna.....	—	—	—	—	—	—	—	252	103
S:a Tillskott	—	—	—	—	—	—	—	1595	609
1913									
Tillkomna.....	2	—	11	428	157	53	209	1932	832
Avgångna.....	—	—	—	—	—	—	—	163	60
S:a Tillskott	—	—	—	—	—	—	—	1769	772
1914									
Tillkomna.....	10	96	1	376	126	97	235	2194	849
Avgångna.....	—	—	—	—	—	—	—	277	101
S:a Tillskott	—	—	—	—	—	—	—	1917	748
1915									
Tillkomna.....	16	37	6	339	161	83	145	1748	740
Avgångna.....	—	—	—	—	—	—	—	118	47
S:a Tillskott	—	—	—	—	—	—	—	1630	693
1916									
Tillkomna.....	48	227	7	664	215	56	121	2243	1110
Avgångna.....	2	19	—	21	8	13	45	178	64
S:a Tillskott	46	208	7	643	207	43	76	2065	1046
1917									
Tillkomna.....	85	31	2	954	202	24	24	1668	1281
Avgångna.....	—	8	2	26	14	7	25	251	73
S:a Tillskott	85	23	—	928	188	17	—	1417	1208
1918									
Tillkomna.....	83	340	5	470	166	27	41	1486	788
Avgångna.....	1	23	3	43	35	8	12	276	99
S:a Tillskott	82	317	2	427	131	19	29	1210	689

Frånsett det växande bostadsunderskottet mot förhållandena före krisen kan man med oro iakttaga, hurusom enkelrum och enkelkök visa en stark relativ ökning. Då ju dessa utrymmen i ej ringa utsträckning få tjänstgöra som familjebostäder, får man häri se en betänklig utvidgning av trångboddheten.

Svårigheterna med att under pågående kristid genomföra bostadsinspektionens arbetsplan kvarstå alltjämt. Utdömning av undermåliga bostäder — inspektionens hittillsvarande enda maktmöjlighet — har förbjudit sig själv och ansträngningarne att på övertygelsens väg söka ernå nödiga rättelser i fråga om underhåll och vård ha krönts med endast relativ framgång. Den vidgade befogenhet, som nya hälsovårdsstadgan avser att skänka, är starkt av behovet påkallad.

Kommunen har alltjämt fått bära huvudparten av bostadsproduktionen och nya kolonier av provisoriska bostadspaviljonger ha vuxit upp. Bostadsinspektionens farhågor inför detta byggnadssätt ha ur såväl bostadsteknisk som framför allt socialhygienisk synpunkt ökat och på dess framställning har hälsovårdsnämnden sett sig nödsakad att hos drätselkammarens andra avdelning varmt förorda en omläggning uti särskilt den administrativa planen. Kammaren ifråga har ock tillsatt en beredning för att undersöka, vad som vore att i saken åtgöra.

1. *Slutbesiktning av ny- och ombyggnader.*

Sundhetsinspektören har haft hälsovårdsnämndens uppdrag att i fråga om bostäder slutbesiktiga under året färdigställda ny- och ombyggnader, vilken förrättning utförts tillsammans med förste eller andre stadsarkitekten. Av nyss anförda tablå framgår dessa ärendens antal. Anmärkningar ha framställts dels mot olagliga eller påtagligt olämpliga anordningar, dels mot sådana, som visat sig vara mindre gynnsamma och därför böra ändras och i varje fall ej vid kommande byggen upprepas.

Uti nedanstående översikt återfinnas en del viktigare anmärkningar av bägge dessa slag.

Allmänna anmärkningar. Även om det under året ingalunda saknats anledning till anmärkning, har det varit påfallande, hurusom ett ensartat, schablonmässigt byggnadssätt medfört en avsevärd inskränkning uti anmärkningarnes variation. Materialbrist, arbetsbrådskas och ekonomisk pressning ha å andra sidan givit anledning till ständiga upprepningar av samma eller likartade fel.

De allvarsammaste generella anmärkningarne hava ifrågakommit mot valet av visst byggnadsmaterial. Sålunda har man på flere håll

försökt dels 2-celligt, dels 3-celligt s. k. Rextegel. I fråga om det förstnämnda kan man våga det omdömet, att det i härvarande klimat ej alls ägnar sig för arbetarebostäder. Något annorlunda ställer sig möjligen omdömet, därest dessa förses med centralvärme. Kondenseringen blir synbarligen för stark, när överbefolkning, vanskötsel och bristande uppvärmning föreligga. Orsaken torde helt visst vara den, att luften, som ju i verkligt slutna rum är god värmeisolator, ej kan uti dylikt celltegel inestängas och kvarhållas. Ej ens det 3-celliga teglet synes hava givit fullgott resultat.

De anmärkningar, som tidigare framställts mot compoboard som innerbeklädnadsmaterial, kvarstå alltjämt i oförminskad grad. Den väggkonstruktion, vari detta material ingått, har flerstädes ej visat sig vara i nödig grad värmeisolerande. Härtill kommer dess inverkan på ohyra (se föreg. års berättelse). I ännu högre grad har man måst fästa sig vid compoboards stora och helt naturliga benägenhet att skänka lyhördhet. Mellanväggar av 2-tums spåntad plank, som dubbelsidigt täckts med fogklistrad compoboard på spikreglar, förefalla ju rätt nöjaktiga i fråga om tjocklek och täthet, men utgöra icke desto mindre verkliga resonansbottnar, vilka tydligt genomsläppa ett helt lågmält samtal. Rättelse torde väl vara möjlig endast genom att med olikformigt material döda medsvängningen. Ojämförligt bäst vore dock att återgå till putsen, som otvivelaktigt besitter mycket stora fördelar i fråga om isolering mot kyla, ljud och ohyra.

Mot stadens beslut att uppföra hela kvarter av mera tillfälliga paviljonger hava vissa anmärkningar redan framställts. Därutöver kan framhållas, hurusom frånvaro av vatten inomhus visat sig medföra påtagliga olägenheter, ävensom att förvaringsutrymmet (garderober, källare och vindar) till förfång för ordning och snygghet vida understiger vad som bjudes i våra vanliga arbetarelägenheter och dock har detta utrymme redan där varit i knappaste lag tillgodosett.

Fukt. När trähusen varit i majoritet, har byggnadsfukt helt naturligt ej förekommit i samma utsträckning som tidigare. Där dylikt träffats, kan i fråga om orsakerna hänvisas till föreg. årsberättelser.

Belysning. Fönsterkonstruktion. Dåligt belysta rum ha under året endast undantagsvis förekommit, vilket torde förklaras bl. a. av de enkla planlösningarna för de talrika enkelrummen ävensom lägenheterna på ett rum och kök.

Arkitektens strävan efter variation har i flera fall lett till en olämplig fönsterkonstruktion. För stora fönsterbågar giva vid öppnandet ett

farligt vindfång. Borttagandet av lotsholzen i ett uti höjdded tredelat fönster gör detsamma öppningsbart ända upp. Detta skänker visserligen stor luftningsyta, men å andra sidan ger det åt fönstret en viss ohanterlighet, som medför viss obenägenhet för vädring. Märk särskilt svårigheten att öppna dylikt innanfönster med förhängande snedgardin ävensom den översta fönsterhakens otillgängliga placering. Allt för breda, i jämnhöjd med ögat placerade lotsholzar störa den fria utsikten och ge en känsla av instängdhet.

För byggnadsritningarnes fastställelse prövas ock den inritade fönsterstorleken. Vid slutbesiktning överraskas man ofta av, att densamma ej alls stämmer med den, som kommit till utförande. Detta förklaras så, att när man kommit till detaljen, har det visat sig lämpligt att välja andra mått. Givetvis är detta osunt och hela frågan skulle vinna god lösning, därest det funnes en standardisering av fönsterutförande, där man helt enkelt kunde hänvisa till exempelvis ett visst nummer. Förhållandet är emellertid rätt betecknande för, hur ringa avseende man fäster vid vad som blivit av byggnadsnämnden fastställt och den bristande förståelsen för, att godtycklig ändring minst av allt kan tillåtas i fråga om en hygienisk huvudfråga, belysningens storlek.

Ventilation. Ifråga om anmärkningar mot konstruktionen av imspjäll samt kakelugns- och väggventiler hänvisas till föreg. berättelser. Såsom ock tidigare anmärkts, bör det finmaskiga gallret över imkanalen försvinna.

Uppvärmning. Spisar. Gasapparater. I stadens provisoriska paviljonger ha kakelugnar i största utsträckning fått vika för vanliga små gjutjärnskaminer, vilket måste betecknas som en avgjord tillbakagång. På några ställen ha trevande försök gjorts att bättre utnyttja spiselvärmnet, men av brist på planmässighet och genomfördhet ha de ej lett till uppmuntrande resultat. Frågans ekonomiska vikt ger mig åter anledning påfordra, att stat eller kommun tager upp densamma till utredning och praktisk lösning, ty av viss erfarenhet från andra håll vet man, att en dylik är möjlig. Frågan bör angripas experimentellt.

Med en envishet värd en bättre sak kvarstår alltså uti enstaka fastigheter den sot, snusk och ohyra gömmande spiskupan. I samband med den senare återkomma vanligen de starkt fördömliga horisontella imspjällen (se föreg. berättelser). Till förfång för värmeekonomien saknas här och var spjäll i spisens rökrör.

I en del paviljonger hava allt för låga spisar insatts, varför arbetet framför dem måste ske med krokig rygg. Anmärkningen mot gas-

spisens placering utanför vedspisen kvarstår och torde så göra, intill dess verkstäderna ändrat sin modell.

Den utomordentligt praktiska s. k. sparkokaren (= en på den vanliga vedspisen placerad, fristående, mindre extraspis) har vunnit stor och berättigad spridning och man undrar med skäl, om ej den gamla vedspisen borde konstrueras om enligt de principer, som ligga till grund för sparkokaren och varigenom denna blir på en gång bränslebesparande och värmande.

Vatten. Avlopp. Dränering. Ang. underlåten inledning av vatten och avlopp i stadens paviljonger, se ovan. Därsammastädes har man i största utsträckning avstått från takvattenrännor. Detta medför bland annat, att särskilt barnen från den vattensjuka marken släpa in mer än vanliga mängder smuts.

I källaren till nybyggda fastigheter träffar man ej så sällan vatten, vilket uppges skola försvinna så småningom. Så är dock ej alltid fallet och man har intrycket av, att vederbörande allt för mycket lita på det allmänna rörnätets dränerande inverkan. Denna fråga borde prövas av byggnadsnämnden eller dess sakkunniga biträden samt rättelse ske, där så kunde anses erforderligt. Vid slutbesiktningen är den lämpliga och ekonomiska tidpunkten för ändring försuttet.

Avträden. Vattenklosetter. Urinoirer. Trots de dyra installationskostnaderna och stadens dryga anknytningsavgift vinner vattenklosetten alltjämt terräng vid nybyggnad, men tyvärr förlägges den allt för ofta till källaren, vilket endast under vissa betingelser (se tid. berättelser) får anses drägligt. Av och till måste anmärkning göras mot det bristfälliga sätt, varpå klosettrummen avskiljas inbördes.

I flere landshövdingehus ha de till trappsvalarne förlagda gemensamma klosettrummen så ofullständigt isolerats mot angränsande lägenheter, att både stank och buller otillbörligt genera. Sällan förses ett W. C.-rum med annat än trägolv. Nämda rums ventilationskanaler, vilka vanligen utföras av plåt, förses sällan med nödig isolering under passagen genom den kalla vinden och lika ofta förenas de ovan vindsgolvet till en gemensam trumma, vilket i flere fall medfört obehag.

Uti en egnahemskoloni hade man på olagligt sätt och till mycket stort men förlagt torvmullsklosetter till källaren. Till gemensamt rum i bottenvåningen förlagda torvmullsklosetter har detta år förekommit i ett enda fall (enligt något äldre fastställelse. Dylik ifrågakommer ej vidare). Trots utsugning från såväl det gemensamma utrymmet som klosettstolarne visade sig lukten besvärande.

Ehuru skenbart en obetydlighet har ofta, fastän förgäves, framställt anmärkning mot att gårdsavträden förses med allt för enkla lås, vilka kunna öppnas av vem som helst med gängse nycklar. Givetvis måste denna publicitet slappa intresset för snygghet och ordning.

Sopstörtningstrummor. Sophus. Intet enda exemplar av de förra har under året uppenbarat sig, vilket hygieniskt sett får enbart gillas.

I bottenvåningen inbyggda soprum ha tidigare starkt kritiserats och under året förekommit i endast ett fall. Små, nätt och luftigt konstruerade sophus, förlagda till gårdsrummets mitt, förekomma här och var och kunna knappast anses olämpliga, även om den fristående sop-tunnan lättast övervakas. Alla dylika rum böra invändigt tjärstrykas.

Kök. Spiselkupan, det horisontella imspjället, spisens placering ävensom övriga densamma rörande frågor äro ovan berörda.

De fasta köksskåpens placering anser byggherren ej inbegripas i fastställelsen av byggnadsritningarne. Följden är, att man stundom finner dem så placerade, att de starkt inskränka på kökets belysning.

Skafferier. Ehuru byggnadsnämnden på senare tiden nekat godkända skafferier, som ej ventileras till det fria, luftas de i flertalet av stadens bostadspaviljonger till lägenhetens förstuga. Givetvis är denna anordning principiellt oriktig.

Trappor. Svalar. Mot en brant, smal, illa belyst källartrappa måste anmärkning göras, i all synnerhet när den leder ned till i källaren placerade avträden. Tillåter därjämte dylik trappa ej vanlig ståhöjd, får det verkligen anses mindre lämpligt, att större delen av fastighetens befolkning dagligen tvingas passera densamma. Givetvis brister det här i granskningen eller möjligheten att granska till byggnadsnämnden inlämnade byggnadsritningar.

Källare. Tvättstugor. Vindsutrymmen. Den till källaren i landshövdingehus placerade tvättstugan göres fortfarande av och till för låg. Felet måste sökas däri, att utrymmet ifråga ej förlägges till den del av källaren, som tillåter avloppets placering på nödigt djup under markens nivå. Det är ej heller oviktigt, att tvättstugans dagerbelysning stundom är undermålig och att man ej skaffar nödig kontraöppning för draget i impipan i form av väggventil el. dyl.

Ang. till källaren förlagda vattenklosetter, se tidigare anmärkningar.

Uti stadens paviljonger saknas tillgängliga vindar, varför motsvarande utrymmen här bortfalla.

Jungfrukammare. Byggnadsnämnden godkänner numera ej dylika utrymmen under 15 kbm:s rymd. Fortfarande inrättas en och annan gång dylikt rum utan egen värmekälla, vilket men torde komma att bortfalla med nya hälsovårdsstadgans ikraftträdande.

Bad- och duschrum. Otäta golv ha förekommit flere gånger och få de väl tillskrivas kristidens jakt efter ersättningsmaterial. Duschrören ha i några fall ej placerats med nödig omtanke och beräkning.

Missstänkta, olagliga, olämpliga utrymmen. Av och till finner man vid slutbesiktningen mörka avskrankningar, vilka ej förekommit å de fastställda ritningarne. Å andra sidan borttagas uppdelande väggar inom särskilt stora garderober, där dylika av byggnadsnämnden ditsatts för att förhindra utrymmets användande för sovändamål. I ett par fall ha anträffats ej dagerbelysta "sittrum", vilken benämning väl är avsedd att ge synden ett fagert namn.

Kravet på, att spisrummen som regel skola fylla de huvudsakliga fordringarne på ett kök, tillgodoses mera sällan.

2. *Besiktning av och utredning ang. anmälda eller av inspektionen anträffade osunda bostäder.*

Dessa ärenden ha under året utgjort 391, vartill komma 165 från föregående år kvarstående eller sammanlagt 556 (se tabellbilagan). I 8 % av nytillkomna fall har husägaren själv gjort hänvändelse till bostadsinspektionen; uti 54 % har hyresgästen, i 18 % inspektionen och i 20 % annan intressent varit föranledande part. Inspektionens egna ärenden ha utgjorts av sådana viktigare anmärkningar, som framkommit vid dess systematiska besiktningar. Massor av smärre muntliga eller skriftliga anmaningar äro däremot här ej medräknade. Uti 9 av de nytillkomna fallen (2.3 %) har klagomålet i anslutning till föranstaltad undersökning befunnits obefogat. Uti 40 fall har muntlig eller skriftlig utredning begärts eller lämnats, utan att besiktning behövt verkställas.

Frändragas nu nämnda fall, återstå 507 ärenden. I fråga om dessa har missförhållandet kunnat avhjälpas uti 390 fall (76.8 %), endast delvis uti 36 (7.1 %). Behöfliga eller möjliga rättelser hava uti 368 fall (72.5 %) åstadkommits genom husägarens, i 57 fall (11.2 %) genom hyresgästens försorg. De 507 av bostadsinspektionen behandlade klagomålen hava under året i 461 fall (82.9 %) definitivt och i 27 fall (4.8 %) tills vidare slutförts. Till följande arbetsår kvarstå sålunda 68 ärenden (12.2 %).

Varje behandlat fall redovisas i tabellbilagan endast såsom en olägenhet, den huvudsakliga, även om, såsom ej sällan är fallet, flere anträffats och beivrats.

3. *Diverse bostadsärenden.*

Stadens reparationsbesiktningar inom egna fastigheter. Sedan bostadsinspektionen tidigare haft rätt allvarsamma anmärkningar att framställa mot stadens talrika gaturegleringsfastigheter, har rätelse sökt vinnas bl. a. genom samarbete med stadens fastighetsförvaltning. Främst sker detta genom att bostadsinspektionen med lämpliga onbud deltagar i de årliga besiktningarne. Så har under året skett uti sammanlagt 180 fastigheter. Vid dessa tillfällen har man i första hand sökt utverka förbättrade ventilationsmöjligheter (imavlopp, öppningsbara innanfönster, skafferier- och boningsrumsventiler etc.), ökade förvaringsutrymmen (skåp, skafferier), förbättrade eldstäder och rökkanaler, åtgärder mot ohyran samt nödiga smärre reparationer.

Hyresnämnden. Av bostadshygieniska frågor, vilka enl. nya hyreslagen kunna hänskjutas till hälsovårdsnämnden för utlåtande, hava femton kommit under bostadsinspektionens omprövning.

Avträdesfrågan. I samband med pågående omläggning av stadens renhållning har hälsovårdsnämnden påfordrat en starkt av behovet påkallad utökning av fastigheternas avträden. Frånsett fall, där lokala hinder resa sig, kommer det att efter reformens genomförande finnas minst ett avträde per 3 hyreskontrakt. Massor av hithörande ärenden ha påkallat mer eller mindre ingående utredningar från bostadsinspektionens sida.

Extraordinär hjälpverksamhet. I anslutning till influensans våldsamma stegring under årets senare del visade det sig ogörligt att uppbringa nödig hjälp i hemmen. Det syntes hälsovårdsnämnden ofrånkomligt att avstå den arbetskraft, som möjligen kunde undvaras, varför såväl bostadsinspektriser som tuberkulossystrar för rätt lång tid dirigerades till denna hjälpverksamhet. Givetvis har detta i någon mån, om ock till allmän båtnad, bidragit till att förrycka det egna arbetet.

Tuberkolosbyråns verksamhet.

Uti det kommunala tuberkulosarbetets plan har ingen principiell omläggning skett. Byrån arbetar alltjämt uti intim känning med alla de institutioner, styrelser och föreningar, som kunna främja dess upp-

gifter. Huvudvikt har som hittills lagts på ett intensivt förebyggande arbete i hemmen, vilket, att döma av växande förståelse för snygghet och ordning, måste väntas bära frukt. I betydande utsträckning undersökas de sjukas närmaste anhöriga, främst barnen och har d:r P. Gustaf Carlström utfört huvudparten av detta arbete.

Årets lungtuberkulosmaterial har utgjorts av 191 män, 203 kvinnor och 56 barn, alltså summa 450 personer. Härtill komma 12 fall av annan tuberkulos samt 105 fall av skrofulos med växlande lokalisation.

Uti 1,504 tuberkulösa eller av tuberkulos hotade hem ha systrarne avlagt 9,069 besök. Byrån har utfärdat följande antal sjukvårdsremisser: Gibraltars sanatorieavdelning 363, Källtorps sanatorium 297, Dagsanatoriet vid Sandarne 116, Hemmet för lungsjuka å Stampen 68, Kustsjukhuset å Styrso 65, Björkbomska donationen 40, Rävlandahemmet 37, Viktoriaföreningens hem 24, Sahlgrenska sjukhusets tuberkulosavdelning 8, summa 1,018.

Någon form av sommarvistelse på landet har helt eller delvis be- kostats för bl. a. 369 klana barn ur tuberkulösa familjer samt 210 vuxna tuberkulösa personer.

Uti av byrån besökta hem logerade 104 inneboende (uti 56, 14, 14, 2 och 1 hem resp. 1, 2, 3, 4 och 5 samtidigt inneboende). Av dessa voro 33 stycken själva behäftade med tuberkulos. Av 15 anträffade fosterbarn hade 2 tuberkulos och 2 skrofulos.

En pr den $\frac{1}{4}$ för särskilt ändamål verkställd undersökning över byråns aktuella lungtuberkulösa material ger ett visst tvärsnitt av den rådande situationen, varför ur densamma följande siffror meddelas. Av byråns aktuella material vistades i hemmet:

399 män	36 gossar	
583 kvinnor	39 flickor	Summa personer: 1,057.

Av dessa ansågs följande antal kunna utan direkt fara för dem själva och omgivningen vistas eller vårdas i hemmet:

276 män	26 gossar	
425 kvinnor	30 flickor	Summa personer: 757.

Av de anstalt behövande ansågos följande:

a) äga utsikter till varaktig självförsörjning:

44 män	9 gossar	
51 kvinnor	7 flickor	Summa personer: 111.

b) i nyssnämnda mening obotliga:

41 män   1 gosse
55 kvinnor   2 flickor   Summa personer: 99.

c) lämpliga för arbetsanstalt i någon form:

29 män
33 kvinnor   Summa personer: 62.

d) hava stationära, av sanatoriebehandling ej påverkbara lungprocesser, men vara för omgivningen smittofarliga:

6 män
14 kvinnor   Summa personer: 20.

e) av andra skäl olämpliga för vistelse i hemmet:

3 män
5 kvinnor   Summa personer: 8.

Av byråns aktuella material vistades å vårdanstalt:

164 män   35 gossar
170 kvinnor   43 flickor   Summa personer: 412.

Byråns hela lungtuberkulosmaterial sedan dess start ävensom motsvarande absoluta och relativa dödstal fördela sig sålunda:

	Män	Kvinnor	Barn	S:ma	Abs. dödstal	pro mille
1911	89	169	83	341	323	19,3
1912	58	124	22	204	367	21,5
1913	86	152	23	261	368	21,1
1914	190	249	67	506	365	20,5
1915	209	277	69	555	406	22,3
1916	192	250	78	520	370	19,8
1917	198	225	75	498	432	22,5
1918	191	203	56	450	367	18,6
	1213	1649	473	3335	2998	20,7

För jämförelses skull fortsättas här nedan några av de tabeller, som förelegat i tidigare årsberättelser.

Den tuberkulöse delade sovrum med:

Antal personer		% av samtliga	Antal personer		% av samtliga
0	uti	20,5	4	uti	12,7
1	»	24,2	5	»	5,7
2	»	16,0	6	»	3,5
3	»	16,2	7	»	1,0

Bostadstätteten:

Lägenhetstyper	Den sjuke sammanbor med nedanstående antal personer								S:a %
	0	1	2	3	4	5	6	7	
	uti nedanstående %								
Spisrum, kök.....	0,8	1,9	0,8	0,8	0,3	0,3	—	—	4,9
Enkelrum	2,5	2,0	0,8	0,3	—	—	—	—	5,6
1 Rum + kök	9,2	14,0	12,0	12,9	10,3	4,2	3,0	0,8	66,4
2 Rum + kök	6,1	6,1	0,8	3,3	1,4	1,7	0,8	—	20,2
3 Rum + kök	0,5	0,5	0,5	0,5	0,8	—	—	—	2,8
Summa %	19,1	24,5	14,9	17,8	12,8	6,2	3,8	0,8	99,9

De tuberkulösa hemmens tillstånd och skötsel:

	Bostadens allmänna tillstånd	Bostadens skötsel	Barnens skötsel	Bostadens dager	Ventila- tions- möjlighet	Finnes	Finnes ej
	%	%	%	%	%	%	%
Mycket god.....	9,8	10,3	10,6	14,3	33,0	—	—
God	61,6	65,5	60,0	63,6	53,8	—	—
Mindre god	21,8	18,9	22,6	18,5	11,5	—	—
Dålig	5,0	4,8	5,8	3,3	1,4	—	—
Usel	1,7	0,5	1,0	0,3	0,3	—	—
Fukt	—	—	—	—	—	15,1	84,9
Kyla, drag	—	—	—	—	—	24,7	75,3
Bofällighet	—	—	—	—	—	4,2	95,8
Bristande underhåll	—	—	—	—	—	6,7	93,3
Tillräcklig luftkub	—	—	—	—	—	86,1	13,9

Matvarukontrollen. (T. f. Stads Veterinär G. Kolmodin.)

Av hälsopolisen ha under året gjorts 67,633 besiktningar (föregående år 67,633) i de lokaler och på de platser, där matvaror hållas till salu eller för försäljning bearbetas och förvaras. Därvid ha 52,512 kg. olika slag av födoämnen på grund av förskämning eller annan orsak beslagttagits och oskadliggjorts.

Enligt besiktningsloggarna i matvaruaffärerna ha av hälsopolisen under året gjorts följande anmärkningar beträffande lokalerna och den däri bedrivna rörelsen:

	}	angående ordning, snygghet och verksamhet	46	anm.	
I bagerier.....		»	lokalens underhåll.....	61	»
	}	»	ventilation	12	»
		»	ordning, snygghet och verksamhet	8	»
I köttbutiker ..	}	»	lokalens underhåll.....	13	»
		»	ventilation	2	»
	}	»	ordning, snygghet och verksamhet	6	»
I charkuterier		»	lokalens underhåll.....	12	»
		»	ventilation	1	»
	}	»	ordning, snygghet och verksamhet	55	»
I mjölkbutiker		»	lokalens underhåll.....	12	»
		»	ventilation	2	»

På grund av dyrtidens inverkan ha i väntan på normala tider nödiga målnings- och reparationsarbeten uppskjutits, så att så gott som samtliga lokaler nu äro i behov av genomgående reparation.

Bageriernas antal var vid årets slut 170. Av dessa äro flera mindre inrymda i otidsenliga och mindervärdiga lokaler. Någon ändring härutinnan synes omöjlig att åstadkomma, förrän anmälnings-skyldighet för inrättande av bageri införes.

Vid årets slut funnos i staden 68 charkuteriverkstäder samt 296 köttbutiker, affärerna i saluhallarna däri inberäknade. Allvarligare anmärkningar hå under året förekommit blott en gång.

Beträffande köttbutikerna ha en hel del anmärkningar gjorts. I 11 fall voro de påtalade förseelserna av sådan art att de gävo anledning till åtal.

Under året nyinredda lokaler ha av stadsveterinären efter anmälan besiktigats.

Kontrollen av från utlandet importerade köttvaror. Under år 1918 har över Göteborg importerats 52 partier kött enligt nedanstående tabell:

Salt nötkött från Amerika	15,300	kg.
Salt fårkött från Island	1,000	„
Salt sälkött från Norge	435,300	„
	<hr/>	
	Summa	462,300 kg.

Av dessa köttkvantiteter har på grund av förskämning 250 kg. nötkött, 100 kg. fårkött samt 27,400 kg. sälkött beslagtagits och oskadliggjorts. Dessutom har efter anmälan från tullmyndigheterna 700 kg.

s. k. fiskpasta samt 1,000 kg. tomatpuré på grund av långt framskriden förskämning blivit beslagtagna.

Som av importtabellen framgår utgjordes största delen av det importerade köttet av sälkött. Av detta parti blev ej mindre än 27,400 kg. (=6,2 %) beslagtagna. Återstoden av partiet godkändes till införsel. Dock hade köttet ett mycket oaptitligt utseende och en obehaglig tranlukt. Som det dessutom var mycket blodfullt, är det med största säkerhet mycket litet hållbart. Vid destruktion av ett parti beslagttaget kött utvanns ur detamma blott 0,2 % fett en utomordentlig låg siffra, varför köttets värde som födoämne måste skattas mycket lågt.

Mjölklokalernas antal var vid årets början 393 och vid dess slut 360, nämligen 5 mejerier, 3 lagerlokaler, 2 tappningslokaler och 350 butiker.

Minutpriset på oskummad mjölk har under året visat en stadig stegring från 38 öre pr liter vid årets början till 55 öre vid dess slut.

Mjölktillförseln var under första delen av året knapp, under sommaren god och täckte under hösten något så när behovet. Fluktuationerna i mjölktillgången framgår av följande tabell:

År och dag	Antal leverantörer		M j ö l k l i t e r					
			Från enskilda		Från mejerier		Summa	
	En-skilda	Mejerier	Oskum.	Skum.	Oskum.	Skum.	Oskum.	Skum.
d. 14 januari 18	187	54	25196	1500	22449	17400	47645	18900
d. 27 mars 18	185	76	24202	2550	18655	21025	42857	23575
d. 22 maj 18	179	95	20078	2212	35441	23149	55519	25361
d. 2 oktober 18	171	81	19403	2380	26732	16970	46135	19350
d. 23 oktober 18	191	93	19277	2480	25090	25976	44367	28456
d. 20 november 18	345	85	18382	1545	21683	18915	40065	20460
d. 22 november 18	399	93	18293	520	23907	20345	42200	20865
d. 4 december 18	395	95	18588	3535	24556	23250	43144	26785
d. 5 december 18	394	93	18031	1872	30605	18460	48636	20332
d. 17 december 18	402	98	18456	1110	37517	22510	55973	23620
d. 18 december 18	374	82	15351	650	24998	15550	40349	16200

Mjolk- och gräddundersökningarna ha under året bedrivits i betydligt mindre omfattning än under föregående år beroende på knapp tillgång på nödiga kemikalier.

Resultatet av mjolk- och gräddundersökningarna framgår av Tab. 5. Mjölakens medelfetthalt under året var 2,⁸⁵ det sämsta resultat, som förekommit här, sedan ordnad mjölkkontroll infördes. Vad den i staden

saluförda grädden beträffar, har den tämligen allmänt visat sig vara av synnerligen underhållig kvalitet. Detta missförhållande gjorde sig särskilt märkbart i och med ikraftträdandet av Kungl. Förordningen angående maximipris på mjölk samt handel med grädde. Sistnämnda förordning stadgar en minimifetthalt i handelsgrädden av 10 %. För åtal mot mjölkhandlande, som salufört grädde, kräves, att minst 5 under loppet av 30 dagar inköpta gräddprov visat sig underhålliga. Som det givetvis ställer sig tämligen svårt att på 30 dagar åstadkomma 5 underhålliga prov, och risken för åtal alltså för mjölkhandlarna är synnerligen liten, har följden blivit ett fullkomligt oefterrättlighetstillstånd på gräddmarknaden. Som av tabellen framgår har icke ens medelfetthalten under året nått upp till minimigränsen 10 %. Ett resultat som talar för sig själv. Vid polisdomstolen ha under året 16 åtal väckts för saluförande av underhållig grädde.

Av skummjölk har undersökts 163 prov. Medelfetthalten var 0,25 %.

Kontrollmjölk har levererats av följande ladugårdar: Aspenäs, Bjerterorp, Karstorp, Bosgården pr Rävlanda, Gullbringa, Tjolöholm och Torpa pr Fjärås, Ellesbo, som till och med mars månad levererade kontrollmjölk, har därefter mist sina rättigheter att i Göteborg försälja kontrollmjölk.

För diverse förseelser mot matvarustadgan har under året vid polisdomstolen väckts 103 åtal, som samtliga ledde till straffpåföljd.

Kemiska analyser. (Stadskemisten, doktor J. E. Alén.)

Under året hava 6,428 föremål inkommit till laboratoriet för undersökning:

1) Närings- och njutningsmedel	477	prov
2) Vatten	122	„
3) Kemikalier och kemiskt-tekniska produkter (incl. hyttprodukter och mekanisk trämassa)	4,634	„
4) Fettartade substanser (incl. maskin- och lysoljor, eteriska oljor, fernissor o. d.)	536	„
5) Malmer, bärgarter, bränslen o. d.	182	„
6) Foderämnen	87	„
7) Gödslingsämnen	32	„
8) Arsenikprov	236	„
9) Divärse	122	„

Summa 6,428 prov

Det stora flertalet analyser hava utförts på:

trämassa: torra balar	2,749 prov	} = 3,975 prov = 61,8 %
våta »	983 »	
» rullar	243 »	
arsenikprov.....	236 »	= 3,7 %
Summa 4,211 prov = 65,5 %		

För Göteborgs hälsovårdsnämnds räkning hava följande föremål under året undersökts:

	Antal prov		Antal prov		Antal prov
Mjök	3	Buljongpulver	2	Marmelad	2
Smörersättning	2	Buljongtärningar	5	»Tuggummi»	2
Ost	2	Köttextrakt.....	2	Kakao	1
Pottkäs	1	Bröd	1	Kaffesurogat	2
Mesost.....	3	Äggpulver	2	Peppar	1
Buljong	1	Honung	1	Natriumbenzoat.....	1
		Hallonsaft	6	Summa	39

Om dessa prov meddelas följande närmare uppgifter.

Tre mjölkprov:

	1	2	3
Egentlig vikt vid + 15° C.	1,022	1,0195	1,015
Torrsubstans i %	9,10	—	—
Fett i %	2,90	1,91	—
Aska i %	0,51	—	—

Alla proven säkerligen vattenspädda.

Två prov smörersättning:

	1	2
Fett i %	18,78	17,52
Äggviteämnen (= 6,37 × kväve) i %.....	18,41	20,03
Aska i %.....	1,38	4,45
Vatten i %	59,62	57,39
Pris, ören per hg	98,19	99,39
	56	45

Två prov ost och ett prov pottkäs:

	1	2	Pottkäs
Äggviteämnen (= 6,37 × kväve) i %.....	—	—	19,30
Fett i %.....	30,39	22,46	8,77
Aska i %.....	—	—	4,67
Vatten i %.....	36,44	45,04	66,15
			93,89
Fett i vattenfritt prov.....	47,81	40,87	25,91
Pris, ören per hg.....	33	33	29

De två ostproven uppfylla så till vida fordringarna i medicinalstyrelsens kungörelse av 2 nov. 1911, som de innehålla över 40 % fett i torrsubstansen. Men en helfet ost skall enligt samma kungörelse ej hålla över 40 % vatten. Vattenhalten således för hög i det ena provet.

Tre prov mesost:

Provets benämning	Messmör	Mesostmassa	Mesost
Äggviteämnen (= 6,37 × kväve) i %.....	7,58	8,09	—
Fett i %.....	3,17	5,10	—
Mjölksocker m. m. i %.....	43,92	49,39	—
Aska i %.....	4,29	5,42	6,68
Vatten i %.....	41,04	32,00	—
	100,00	100,00	
Pris, ören per hg.....	45	50	

Vattenhalten i det första provet är mycket hög. Det tredje provet var misstänkt att innehålla sand. Men blott spår av sand fans uti askan.

Buljong, buljongpulver, buljongtärningar, köttextrakt:

Proven voro sålunda märkta: 1) "Buljong från E. Olofssons charkuteri, Berzeliigatan 17"; 2) "Buljongpulver till 100 portioner Välsmakande, Närande, Billigt. Tillverkat av oxkött och grönsaker av 1. ma kvalitet. Tillverkningen under kontroll" m. m.; 3) "'Globus' Kødsuppe pulver. Konservfabriken "Frem", Roskilde. Tilvirket under Statskontrol" m. m.; 4) "Kraftox buljongtärningar. Tillverkade av Aktiebolaget Kraftox, Stockholm" m. m.; 5) "Kesslers buljong 6 öre" m. m.; 6) "'Goa' Buljongtärning 6 öre Svensk tillverkning" m. m.; 7) "Ebe Extra $\begin{matrix} \text{E} & \text{B} \\ \text{B} & \text{E} \end{matrix}$ Svensk tillverkning" m. m., 8) "Frem 5 öre Bouillontern. fabr. Frem A/S Roskilde" m. m.; 9) "Kraftox köttextrakt 125

gr. Tillverkat av aktiebolaget Kraftox, Stockholm. Kraftox-extraktet är utomordentligt närande" m. m.; 10) "S. K. (krona) 610. "Frem" Bouillonekstrakt. Tilvirket under det kgl. danske Landbrugsministeriums Kontrol i Konservesfabrikken "Frem", Roskilde. Kraftig, drej & velmagende. Rent, uforfalsket Raaprodukt" m. m.

Proven 2) och 3) voro inneslutna i kartonger, 4) i bleckask, 9) och 10) i porslinsburkar.

Analysen:

Provets benämning	Vatten	Organiska ämnen	Total-kväve	Kväve i form av						Eterextrakt	Mineralämnen	Kali	Fosforsyra	Kalk	Klor, beräknad som kloratrium	Jästextrakt 1)	Provets		
				Olösliga och koagulera- bara ägvtämnen	Albumoser	Köttbaser	Ammoniak	Andra kväveföre- ningar	vikt (netto)								pris	100 g kost	
																			%
Olsson's buljong.....	95,9	3,1	0,48	—	—	—	—	—	0,17	1,0	—	—	—	—	—	1000	200	20	
Buljongpulver	11,0	27,1	1,69	0,91	0,10	0,34	0,05	0,29	4,24	61,9	0,74	1,51	—	53,18	0	108	120	111	
Milobus Ködsuppepul- ver.....	5,0	24,2	2,14	0,47	0,59	0,78	spår	0,30	5,26	70,8	0,43	7,47	15,36	48,18	0	43	75	174	
Kraftox buljongtär- ningar	8,4	27,9	3,91	0,01	0,02	1,19	0,29	2,40	2,29	63,7	0,18	0,34	—	60,10	0	43 ³⁾	65	151	
Esslers buljongtär- ningar	4,5	24,5	2,54	0,02	0,22	0,68	0,11	1,54	7,48	71,0	0,46	0,46	—	68,10	0	41 ³⁾	60	146	
Boa buljongtärningar	4,3	15,2	2,28	0,05	0,22	1,25	0,08	0,68 ²⁾	1,13	80,5	0,32	0,09	—	76,96	0	39 ³⁾	60	154	
Be buljongtärningar	5,7	36,2	0,62	0,01	0,10	0,19	0,02	0,30	2,72	58,1	0,37	0,08	0,63	55,62	0	48 ³⁾	60	125	
Frem's Bouillonering	5,9	22,1	2,53	0,62	0,14	1,61	0,03	0,13	6,15	72,0	0,21	5,50	2,43	55,36	0	54 ³⁾	40	74	
Kraftox köttextrakt ...	15,6	26,2	4,50	0,02	0,02	1,36	0,47	2,63	0,47	58,2	0,13	0,16	—	48,57	0	128	270	211	
Frem's Bouillonekstrakt	47,0	40,7	7,90	0,11	2,24	5,17	0,09	0,29 ³⁾	3,08	12,3	0,44	0,09	—	11,48	0	52	150	288	

1) Prövning på jästgummi enligt K. Micko.

2) Incl. peptoner.

3) = 10 tärningar.

Att döma av dessa analyser, är Frem's buljongextrakt med den högsta halten av köttbaser det värdefullaste preparatet. Det håller nästan lika mycket sådana som äkta Liebig's köttextrakt — undersökt här år 1906 — men avviker därifrån för övrigt väsentligt genom relativt hög vatten- och koksalthalt och låga halter av kali och fosforsyra. En väsentligt annan sammansättning har Kraftox köttextrakt. Fabrikanterens uppgift, att det är "utomordentligt närande", är givetvis oriktig, då man tager hänsyn till, att extraktet icke kan förtäras i ursprung-

ligt skick utan användes först efter en mycket stark utspädning. — De pulverformiga preparaten N:ris 2 och 3, varav det förra också skall vara närande (!), visa en väsentlig olikhet däruti, att N:o 3, Globus Kød-suppepulver, innehåller mycket kalk och fosforsyra, tydande på, att i det samma ingår en betydlig mängd pulveriserade ben (benmjöl). För N:o 3 har betalats 174 öre per 100 g; det är alltså mycket dyrare än N:o 2. Men jag fann sedan, att samma mängd kunde i en annan affär köpas för 105 öre, alltså billigare än N:o 2. — Huvudmassan i de fem proven buljongtärningar utgöres av koksalt. Synnerligen hög är koksalthalten hos Goa-tärningen. Kesslers och Frem's tärningar ha jämförelsevis höga fetthalter. Att denna fetthalt dock icke har någon vidare betydelse i näringshänseende, framgår av följande beräkning. 1 Kesslers tärning, som håller 7,48 % fett, väger 4,1 g. Då 1 tärning enligt bruksanvisningen skall lösas i 1 tekopp (=250 cm³) varmt vatten, kommer den färdiga buljongen att innehålla endast 0,31 g (=0,12 %) fett. Den högsta kvävehalten har kraftox-tärningen. Enligt analysen måste Ebe-tärningen med den lägsta kvävehalten och endast 0,19 % kväve i form av köttbaser anses hava det lägsta värdet. Denna tärning delikvescerar ock hastigt i fuktig luft. Priset på buljongtärningar växlar mellan 74 och 154 öre per 100 g.

Ett prov bröd var bakat av råg- och majs-mjöl och hade en lukt liknande den av katturin.

Två prov äggpulver, inneslutna i kartonger, den ena med svensk, den andra med engelsk etikett, båda "Dr Parkers" fabrikat, som flere gånger tidigare undersökts. Bägge etiketterna lagstridigt dekorerade med bilder av en tupp och en höna. De å proven utförda kemiska analyserna gävo följande resultat:

Prov med etikett	Svensk	Engelsk
Äggviteämnen (= 6,25 × kväve) i %	13,94	10,13
Fett i %	1,90	1,20
Stärkelse i %	66,96	74,99
Cellulosa i %	0,27	spår
Aska i %	3,04	0,76
Vatten i %	10,62	13,04
	96,73	100,12

Båda proven voro färgade med en gul tjärfärg. Vid mikroskopisk granskning iaktogs i det första provet ris och en leguminos, i det andra vete och en leguminos samt or. Bägge proven synnerligen dyra. Den

ena kartongen innehöll 56 g, den andra 52 g och kostade resp. 35 och 50 öre, alltså resp. 6.25 och 9.61 kr. per k för färgat mjöl.

Ett prov honung har undersökts med följande resultat:

Vatten	17,08 %
Aska	0,18 „
Polarisation av 10 %-tig lösning före inver- sion ¹⁾	—2,7°
Polarisation av 10 %-tig lösning efter inver- sion ¹⁾	—2,8°
Rörsocker beräknat ²⁾	0,57 „
Diastatiska ferment	närvarande
Fiehes reaktion	negativ

Ingen anledning således att misstänka förfalskning.

Priset var 1 krona per 100 g.

¹⁾ Rörlängd: 200 mm. Cirkelgrader. ²⁾ Enligt Lehmann och Stadlinger.

Seks prov hallonsaft äro undersökta med följande resultat:

Nummer	Fabrikant	Pris per butelj ¹⁾	Egentlig vikt vid + 15° C,	Aska		Alkalitet (N-syra för 100 g)		Alkalitet (N-syra för 1 g aska)	Polarisation av 10 %-tig lösning efter inversion ⁴⁾	Specific vridning av inverterat extrakt ⁵⁾	Salicylsyra	Tjårfärg	
				Extrakt	Funnen i sirap ²⁾	Aska	Beräknad på succus ³⁾						
													°/o
1	Bröderna Kanold, Göteborg	650 ⁶⁾	1,297	61,42	0,36	3,68	0,93	9,80	10,2	— 1,0	— 8,15	0	närv.
2	Konfektfabriken Kronan Göteborg	600 ⁶⁾	1,190	42,66	0,36	4,24	0,63	7,40	11,7	— 1,6	— 18,8	0	0
3	Fru Dahlstrand, Carl Johansgatan 39, Gbg.	550 ⁶⁾	1,296	61,24	0,24	3,56	0,62	9,19	14,8	— 2,7	— 22,1	närv.	0
4	A.-B. Marmeladfabriken, Varbärg	420 ⁶⁾	1,295	61,60	0,20	2,08	0,52	5,42	10,4	— 2,6	— 21,1	0	närv.
5	Ingemar Carlson & Co., Göteborg	275 ⁷⁾	1,249	53,04	0,019	0,16	0,045	0,34	8,4	— 2,4	— 22,6	0	närv.
6	Göteborgs Nya Vattenfabriks A.-B., Gbg.	250 ⁷⁾	1,263	56,69	0,33	2,28	0,76	5,26	6,9	— 2,3	— 20,3	0	närv.

¹⁾ Incl. glas. ²⁾ = Sockrad saft. ³⁾ = Den ur bären (eventuellt efter jäsnings) pressade saften. ⁴⁾ Rörlängd: 200 mm. Apparat: Schmidt och Haenschs. ⁵⁾ Enligt Juckenack och Pasternack. ⁶⁾ Helbutelj. ⁷⁾ Halvbutelj.

N:o 1 var etiketterad "Hallonsaft". Dessutom en extra etikett: "Denna saft är tillverkad av hallon och kristallsocker med tillsats av en obetydlig kvantitet glykos" . . . Halten av glykos (stärkelsesirap) är enligt den specifika vridningen omkring 6 %. Saftens färgning var icke deklarerad. Enligt etiketten skulle N:o 2 vara "Finaste hallonsaft". Förmodligen på grund av den relativt låga extrakthalten, resp. sockerhalten, hade saften råkat i jäsning, varför dess alkoholhalt bestämdes. Den var 0,84 vikt-%. N:o 3 var etiketterad endast "Hallonsaft" och saknade således uppgift om salicylsyretillsatsen. På N:o 4 var etikettens lydelse "Extra fin Hallonsaft". Tillsatsen av tjärfärg var ej deklarerad. På N:o 5 funnos två etiketter: 1) "Prima sockrad hallonsaft", 2) "Denna saft är tillverkad av bästa Saft-essenser". Deklarationen är kanske tillfyllestgörande. Men den torde dock vara något oegentligt att kalla en färgad konstprodukt "Prima sockrad hallonsaft". N:o 6 var etiketterad "Prima hallonsaft". På en extra etikett meddelades, att "vid saftens beredning är använt något vatten samt en liten obetydlighet s. k. tjärfärg". Av analysen framgår icke tydligt, att saften är vattenspädd.

Two prov marmelad, det ena misstänkt för att ha undergått jäsning, det andra för att vara skadat av havsvatten, hava undersökts med negativt resultat.

Ett prov tuggummi från tuggummifabriken, Älvsjö, innehöll:

Paraffin	56 %
Socker	44 „

vartill kom en färgsubstans och spår av någon essangs.

Ett prov "energon-kakao" från A.-B. Pharmacia, Stockholm, som uppgives bestå av

Bästa kakao	95 %
Phospho-energon	5 „

vilken senare skall innehålla:

Lecitiner	cirka 56 %
Kolesterin ..	„ 22 „
Övriga nervsubstanser	„ 21 „
Vatten ..	„ 1 „

har vid anställd kemisk analys givit följande data:

Äggviteämnen (=6,25×kväve)	20,13 %
Fettssubstans (eterextrakt)	20,07 „
Socker, bestämt och beräknat som mjölksocker	5,80 „
Stärkelse m. m.	37,99 „
Aska	8,22 „
Vatten	7,70 „
	100,00 %

Askans var alkalisk, reagerade tämligen starkt på kolsyra, starkt på fosforsyra och magnesia, ej starkt på kalk.

Den isolerade fettsubstansen höll:

Försåpningstal	143
Jodtal	48
Smältpunkt i öppet kapillärrör	+ 27° C
„ „ slutet „	+ 30° C

Vid mikroskopisk granskning av provet iakttogos blott obetydligt kakaoskal.

Att provet icke skulle fullt överensstämma med vanlig kakao, var att vänta på grund av den uppgivna sammansättningen. Halten av socker är högre, likaså fettsubstansens jodtal, försåpningstalet lägre.

Two prov kaffesurrogat. Det ena provet var framställt av ekollon, det andra av hyacint- och tulpan-lökar. Detta senare hade förorsakat flera fall av förgiftning i följd därav, att det gift, som dessa lökar innehålla, icke blivit förstört genom tillräckligt stark rostning. Försäljningen av detta surrogat blev sedan förbjuden.

Ett prov malen vitpeppar innehöll:

Vatten	13,96 %
Aska	1,53 „
Alkoholextrakt	7,60 „

Under mikroskopet iakttogos knappt några främmande beståndsdelar. Någon mera graverande anmärkning kunde ej göras mot provet. 25 g kostade 1 krona.

Ett prov natriumbenzoat. Under namn av "Eozet" hava i handeln förekommit tabletter, vägande 1 g, avsedda för konservering av frukt

m. m. Dessa tabletter bestå av tekniskt rent natriumbenzoat. En analys gav:

Natriumbenzoat	94,18 %
Fri benzoesyra	1,83 „
Smältpunkt hos isolerad syra	122° C.

Bland övriga prov, som på laboratoriet undersökts, må följande omnämnas.

Två prov *stärkelsehaltig kött-korv* innehöllo resp. 62,3 och 73,9 % vatten.

Ett prov äggvita med 2,13 % borsyra.

Fem arsenikhaltiga gelatinprov höllo per 10 g 0,03—0,08 mg arsenik.

Sju mjölkprov voro säkerligen förfalskade:

	Oskummad mjölk						Skummjölk
	1	2	3	4	5	6	
Egentlig vikt vid + 15° C.	1,022	1,026	1,027	1,027	1,033	1,035	1,023
Fett i %.....	1,75	0,89	1,37	2,82	0,73	1,99	0,10

Hela antalet undersökta mjölkprov var för övrigt endast 58, varav 30 oskummad mjölk, 25 skummjölk och 3 kärnmjölk.

Bland nittio gräddprov var det trettio två, som höllo en fetthalt under 12 %; och av dessa var det tjugu, som innehöllo mindre än 10 % fett.

Två smörprov med resp. 31,1 och 33,0 % vatten.

Ett smörparti bestod av två lager, ett yttre rent, omgivande ett inre av synnerligen oaptitligt utseende med en hel del mörka korn och hårstrån.

I torrsubstansen hos en "helfet" ost fanns blott 30,3 % fett. I d:o hos två "halvfeta" ostar ingick endast 10,2 och 11,8 % fett.

Ett prov "olivolja" utgjordes av bomullsfröolja.

Ett rågmjölprov var blandat med majsmjöl. Två havremjölprov blandade med kornmjöl. Det ena av dessa prov var dessutom unket och innehöll mycket or.

Tvenne för utdryingning av annat mjöl avsedda mjölsorter bestodo av majskakmjöl, som eljest användes som kreatursfoder.

Mjöl för konditorivaror och därav beredd bakelse innehöll:

	Mjöl	Bakelse
Aska i %.....	15,5	4,8
Därav i saltsyra olöst i %	10,9	2,6
Darav sand i %.....	9,4	2,1

En bakelse med så hög sandhalt var givetvis onjutbar.

Ett prov paltbröd innehöll rågmjöl, ehuru vederbörande fabrikant icke fått någon mjöltilldelning från F. H. K.

Två prov honing med 25,5 och 27,0 % vatten voro antagligen vattenspädda.

Ett prov krusbärs- och vinbärs-kart, som plockats från buskar, vilka stått under träd, vilka blivit besprutade med kejsargrönt, visade sig vara arsenikhaltiga. Beräknad som arseniksyrlighet, var halten 0,005 %.

Fyra prov utländsk marmelad voro färgade med en tjärfärg.

Ett prov "prima" hallonsaft var vattenspädd, färgad med en tjärfärg och starkt jäst.

Ett sirapsprov utgjordes av melass.

Ett prov vanillinsocker innehöll endast 0,77 % vanillin.

Vid bestämmandet av sötman hos sackarin och andra ersättningsmedel för socker har jämförelsen gjorts med en 5 %-tig sockerlösning. Som av följande tabeller framgår, har det i allmänhet varit föga överenssämelse mellan funnen och garanterad sötma:

Sackarin	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Funnen	550 × 350 × 350 × 300 × 300 × 250 × 250 × 250 × 80 × 70 × 60 × 40 × 40 × 40 × 15 × 10 × 10 ×																
Garanterad	550 × 550 × 500 × 550 × 450 × 500 × 400 × — 500 × — 550 × 550 × 550 × 250 × 750 (I) 550 × 550 ×																

Sackarintab'letter	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Funnen	250 × 270 × 180 × 180 × 90 × 80 × 70 × 70 × 50 × 50 × 40 × 25 × 10 × 3 ×													
Garanterad	250 × 550 × 550 × 550 × 350 × 550 × 200 × — 550 × 350 × 500 × 550 × 400 × 550 ×													

En limonad var etiketterad som "fruktvin".

Ett "scherryliknande vin" med blott 7,7 volym-% alkohol var antagligen intet annat än ett svenskt bärvin.

Ett "madeira-vin" var så starkt kolsyrehaltigt, att vid buteljens öppnande hälften av dess innehåll gick förlorat.

En "röd sauterne" var färgad med tjärfärg.

En "alkoholfri julglögg" och ett "alkoholsvagt fint portvin" innehöll resp. 0,60 och 1,07 volym-% alkohol och gjorde med sina låga ex-

trakthalter, resp. 5,5 och 4,7 vikt-%, samt starkt sura smak icke skäl för namnen. De hade enligt uppgift också visat sig vara i detaljhandeln osäljbara.

Ett "whisky"-prov höll endast 4 % alkohol.

En "Cognac-Verschnitt" innehöll 32,4 % alkohol.

Två prov bränvin utgjordes av destillat av denaturerad sprit, som vid destillationen genom tillsats av en syra befriats från de i denatureringsmedlet ingående pyridinbaserna.

Bland tjugu undersökta kakaoprov voro endast tre prov rena och de övriga förfalskade, ådagalagt dels genom fettbestämningar (högst 13,0, lägst 6,5, i medeltal 9,7 %), dels genom mikroskopiska granskningar, som visade närvaron av mycket skal. Ett prov var dess utom sockrat.

Huru köpprov av kakao och levererad vara kunna avvika från varandra, framgår av följande analyser:

	Köpprov	Leverans
Äggviteämnen i %	16,9	15,2
Fett i %	30,6	6,4
Aska i %	5,3	6,5
Vatten i %	5,3	9,8
Skal	obetydligt	mycket

En "extrafin moccablandning" innehöll 12,4 % aska, varav 7,6 % sand.

Ett prov "tobak" höll blott 0,04 % nikotin.

Ett sandelprov var färgat med tjärfärg.

Ett prov "spansk peppar" innehöll ingen krydda. Det samma var fallet med ett prov senap, som huvudsakligen utgjordes av Sinapis arvensis.

Ett prov vitpeppar med inblandning av svartpeppar höll 8,4 % askbeståndsdelar, varav 2,1 % sand.

En dålig anis, som var såld som "prima", innehöll 15,1 % aska och blott 80,8 % rent frö.

Resultatet av de undersökningar, som verkstälts för Göteborgs vettenverk, återfinnes i vattenledningsverkstyrelsens årsberättelse.

Ett prov "rent tenn" höll 63,7 % tenn, och två lödtennprov höllo blott 3,7 % och 21,2 % tenn. I två förtenningar ingick ej mindre 30,5 och 39,1 % bly.

Av tolv undersökta prov på mönja voro endast två rena. De övriga syntes huvudsakligen bestå av färgad tungspat. I ett av dessa prov bestämdes halten av verklig mönja till 13,7 %.

Sju blyvittprov voro förfalskade, fyra med tungspat, ett med gips, ett med blyulfat; ett bestod av litopon.

Av sju prov zinkvitt höllo två endast 26,1 % zinkoxid; ett utgjordes av litopon; ett innehöll 5,2 % blyoxid; två voro blandade med gips och ett med krita.

Ett ultramarinprov var färgat med tjärfärg.

"Aluminiumsulfat" var blandning av kalialun och kaliumsulfat.

"Magnesiumsilikat" var kiselfluornatrium.

"Tre-%-ig" vätesuperoxid höll blott 0,0005 %.

Borax var blandad med perborat och soda.

Kaliumnitrathalten i ett prov kalisalpeter var endast 27,7 %.

Kalciumkarbonat var huvudbeståndsdelen i ett prov "glaubersalt".

Kolsyrad ammoniak lämnade en förbränningsåterstod av 67,6 % och innehöll endast 14,7 % rent salt.

Två prov "natriumhydrat" utgjordes av smält klorkalcium.

Som "såpa" voro sex prov betecknade, vilka höllo 0,2—11,0 % fettsyror (medeltal 7,2 %). Samma resultat gävo älva prov såpersättningar med fettsyrehalter under 12 %. Fettsyrehalten växlade mellan 0,1 och 10,3 % (medeltal 7,5 %). En såpersättning innehöll 24,1 % fettsyror och 15,5 % hartssyror. En s. k. lutsåpa bestod av:

Kaliumkarbonat	5,3 %
Kaliumhydrat	2,6 "
Klornatrium	6,7 "
Vatten	73,3 "
Vattenglas m. m.	12,1 "
	<hr/>
	100,0 %

Femton tvålprov med fettsyrehalter under 20 % innehöllo 8,2—19,1 % fettsyror (medeltal 12,7 %).

Flera tvättmedel hava utgjorts av starka lösningar av natrium- eller kaliumhydrat. En sådan lösning innehöll även mycket koksalt. Ett annat tvättmedel var intet annat än en lösning av vattenglas.

I följande tabell meddelas sammansättningen hos pulverformiga tvätt- och rengörings-medel, sålda under namn av soda, kristallsoda, dubbelsoda, hushållssoda, sodasurrogat, sodaersättning, ersättningsoda, lutpulver, såppulver, tvättpulver, bykttvättpulver o. s. v.:

Märke	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	
	o/o	o/o	o/o	o/o	o/o	o/o	o/o	o/o	o/o	o/o	o/o	o/o	o/o	o/o	o/o	o/o	o/o	o/o	o/o	o/o	o/o	o/o	o/o	o/o	o/o
Natriumkarbonat	7,7	5,8	5,3	0,4	0,7	6,3	0,2	0,9	24,0	24,8	37,5	3,2	0,0	25,0	38,1	2,4	7,8	11,4	5,3	5,3	—	—	—	—	—
Natriumsulfat	44,2	48,1	62,5	45,2	49,0	39,6	1,8	4,5	14,7	14,0	—	42,4	44,6	42,4	—	42,4	53,1	51,2	86,8	—	—	—	—	—	0,5
Natriumklorid	0,4	—	0,5	30,6	6,3	0,6	94,0	87,0	0,3	0,2	—	—	—	1,8	—	0,8	9,4	11,6	4,0	84,0	41,0	49,0	—	—	—
Natriumhyposulfit	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Natriumhydrat	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Natriumsuperoxid	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kaliumkarbonat	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kaliumsulfat	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kaliumklorid	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kaliumhydrat	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kalciumkarbonat	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kalciumsulfat	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kalciumhydrat	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bariumsulfat	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Magnesiumsulfat	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Magnesiumhydrat	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Fettsyrat alkali	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Fettsyrad kalk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
I vatten olöst	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vatten	47,4	46,1	36,0	24,2	44,0	54,0	0,5	3,8	53,8	54,7	61,1	54,6	55,6	17,8	57,3	54,9	10,6	11,2	4,8	6,5	8,2	13,7	7,1	16,9	
	99,7	100,0	100,3	100,4	100,0	100,5	96,5	99,1	100,0	100,2	98,6	100,2	100,3	99,4	99,7	100,5	96,4	97,3	100,5	100,1	100,1	99,2	99,5	99,6	

Nitton prov pulverformiga rengöringsmedel hava ofullständigt undersökts, därav femton huvudsakligen bestående av glaubersalt (jämte 0—3,2 % soda), två huvudsakligen bestående av koksalt (jämte en obetydlighet soda) och två av en blandning av glaubersalt och koksalt. Som härav synes är det få av dessa tvättmedel, som hava något större värde. En del kunna anses vara fullkomligt värdelösa. I de flesta fallen är det glaubersalt, som utbytt mot soda. Detta väl därför, att kristalliserat glaubersalt till det yttre ganska mycket liknar kristallsoda.

Et prov "sulfitharts" var koncentrerad sulfitlut.

Ett prov "melass" med 57,8 % vatten innehöll ingen melass.

Två prov polityrsprit utgjordes av träsprit.

Sprit, genom vars förtärande tillsammans med kaffe fyra personer avlidit, befans vara nära 100 %-ig metylalkohol.

Ett prov "rovolja" med den orimliga egentliga vikten 0,969.

Sju prov linoljfernissa, alla falska, gävo följande siffror:

	1	2	3	4	5	6	7
Egentlig vikt vid + 15° C.	0,903	0,919	0,924	0,954	0,958	0,926	—
Försäpningstal	86	74	102	< 1	173	—	—
Flampunkt enligt Brenken	—	—	—	—	+110°C	—	—
Vatten	—	—	—	—	—	—	42°/o

En harts- och terpentinolje-haltig linoljfernissersättning innehöll 60,4 % vatten.

Av fem "maskinoljor" innehöllo två ingen olja alls (den ena av dem med 60 % vatten och 27 % askbeståndsdelar), och tre utgjordes huvudsakligen av koncentrerad sulfitlut.

En maskinoljeersättning var oren såplösning med 77,4 % vatten och 8,2 % aska.

Bland sex prov läderolja utgjordes ett av en parfymerad blandning av olika oljor jämte 17,2 % vatten, ett av parfymerad tjärolja med 28 % vatten, ett (märkt "Ideal") av nästan ren, mycket eldfarlig mineralolja med flampunkt + 15° C och tre av huvudsakligen koncentrerad sulfitlut.

En konsistensfattersättning hade följande ungefärliga sammansättning:

Fett	18 %
Kalktvål	30 „
Krita	10 „
Vatten	42 „
	100 %

Surt vatten var huvudbeståndsdelen i en "brännolja".

Det samma var fallet med två prov "tjärolja". Deras halt av tjärolja var < 1 %.

Ett prov "karbolineum" innehöll ej mindre än 90 % vatten, 12 % vatten ingick i ett prov "råterpentin".

Två fotogenprov med resp. 1,₅ och 10,₇ % vatten.

Ett som "mastix" betecknat prov var asfalttjära.

Tre prov sulfatharts voro blandade med tjära.

En "hartsersättning" överensstämde med sulfitulut.

Fjorton prov petroleumbeck voro starkt svavelsyrehaltiga.

Ättiotre prov tjära (en stor del blandtjära från gasverk) innehöll:

Antal prov	14	6	13	12	13	12	8	3	1	1
Vatten i %	1-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	92

Medel-vattenhalten var 36,₅ %, högst 92, lägst 1 %.

Två grafitprov höllo 41 och 46 % aska i stället för högst 16 %.
Tre prov höllo 53, 74 och 99 % aska.

Ett prov stenkolspulver innehöll brunkol.

Många dåliga bränslen hava undersökts. Som exempel anföras följande:

	Briketter		Brännrorv				
	1	2	1	2	3	4	5
Vatten i %	—	—	14,9	15,9	41,6	43,7	83,2
Aska i %	33,0	43,7	62,3	67,1	14,5	1,7	0,8
Kalorimetriskt värmevärde i kalorier ..	3910	3130	2170	2080	3800	5430	5240
Effektivt	—	—	1700	1600	1860	2630	330

Ett prov "fodermjöl" innehöll bland annat 11 % sand.

Två prov, benämnda "kraftfoder" och "kraftfosfat", och två "kraftfoderfosfat", voro blandningar av benmjöl och koksalt.

Tre prov kraftfoderfosfat "Grex" underkastades en noggrannare undersökning med följande resultat:

Märke	A	A	B
Fosforsyra, totalhalt i %	26,11	31,04	28,03
» citratlöslig i %	5,63	6,02	5,25
Kväve i %	1,11	0,67	0,90
Klor i %	11,93	4,62	10,58
Motsvarande klornatrium i %	19,66	7,61	17,43
Härav beräknas den ungefärliga sammansättningen vara:			
Benmjöl i %	80	92	82
Koksalt i %	20	8	18
Med de vid tiden för undersökningarna gällande höga pris på benmjöl och koksalt, resp. 41 och 15 öre pr k, beräknas värdet pr k till ...	35,8 öre	38,9 öre	36,3 öre
Minutpriset var	180 »	180 »	260 »

Priset är således ungefär 5 à 7 gånger för högt.

Ett prov förfalskat hornmjöl innehöll blott spår av kväve.

På arsenik hava 236 prov undersökts med följande resultat:

Analysmetod	Schneiders-Freseni Babos metod		Mörners tiacet-metod						
	Arsenikspegel		Varor upptagna i giftstadgans § 28	Färger undersökta på 5 g ej använda		Färger från 200 cm ² yta avskrapade		Andra varor	
Ogenomskinlig	Genomskinlig eller ingen	minst 0,4 mg		< 0,2 mg	minst 0,2 mg	< 0,2 mg	minst 0,2 mg		< 0,2 mg
Arsenikhalt	minst 0,05 mg	< 0,05 mg	minst 0,4 mg	< 0,2 mg	minst 0,2 mg	< 0,2 mg	minst 0,2 mg	< 0,2 mg	
Antal prov	39	166	3	8	2	15	1	1	1

En pälskrage, som misstänktes ha förorsakat eksem, höll 51 mg antimon per 100 cm².

Ett härmedel utgjordes av en lösning av vätesuperoxid.

I två prov homöopatiska piller anträffades intet annat än socker.

I en som "prima" såld röktokek med unken lukt upptäcktes ingen tobak.

Ett urinprov med egentlig vikt 1,064 hade inlämnats för undersökning på sockerhalt. Genom polarisation bestämdes denna till ej mindre än 18,7 %. Men det fanns ingen dekstros i urinen. Denna reagerade för Alméns lösning först efter inversion. Det var således rörsocker. Enligt Hammarsten förekommer stundom rörsocker som avsiktlig till-

sats till urin vid försök att simulera diabetes. Nu var detta icke fallet här. Enligt ett senare erhållet meddelande gällde det här ett *vad* mellan två personer. En apotekare hade påstått, att en kemist ej kunde konstatera, om socker blivit avsiktligt tillsatt urin.

II. Befolknings- och dödlighetsstatistik.

Tabellerna 7 och 8, som äro sammanställda efter pastorsämbe-
tenas uppgifter, utvisa antalet födda för varje månad och församling,
samt tab. 9 befolkningens rörlighet inom varje församling, likaledes
efter prästerskapets uppgifter.

Den kyrkoskrivna befolkningens mängd uppgick den 1 januari 1918
till 196,942 och den 31 december samma år till 197,390.

Antalet levande födda var 3,942 och dödsfallens antal enligt dessa
uppgifter 3,591. Nativitetsöverskottet, som sålunda endast utgjorde
351, uppgick föregående år till 1,874.

Ej mindre än 6 församlingar, nämligen Domkyrko, Vasa, Christine,
Haga, Annedal och Tyska visade nativitetsunderskott, de övriga 6 över-
skott, därav Gamlestaden det största med 178.

Överskottet inflyttade över utflyttade uppgick till 97 mot föregå-
ende år 3,530. Största överskottet kom likaledes på Gamlestaden med
815 personer, största underskottet på Oskar Fredrik med 633.

Antalet levande födda på 1,000 innevånare utgjorde 20 mot före-
gående år 22,5.

Den av förste stadsläkaren förda dödsstatistiken omfattar dels de här-
städes kyrkoskrivna, som dött inom staden och utgjorde dessas antal
3,140 d. v. s. 15,9 pro mille, dels jämte dessa de här kyrkoskrivna, som
under mer tillfällig vistelse och lidande av kronisk sjukdom dött å annan
ort, med tillägg av främling, som dött i akut sjukdom under vistelse i
staden, utan att ha hitförts för vård å sjukhus; dödssiffran så beräknad
uppgick till 3,192 svarande mot 16,2 pro mille.

De inom staden avlidna fördela sig pro mille innevånare (mantals-
skrivna) på de olika församlingarne enligt följande sammanställning:

Domkyrkan	12,2
Vasa	12,8
Oskar Fredrik	13,6

Lundby	14, ₃
Gamlestaden	14, ₈
Christine o. tyska.....	14, ₉
Annedal	14, ₉
Masthugget	17, ₂
Haga	18, ₂
Karl Johan	18, ₄
Arbets- o. försörjningsinrättningar o. d... 135, ₁ .	

III. Väderlek.

De meteorologiska förhållandena framgå av tab. 11, meddelad av meteorologiska centralanstalten i Stockholm.

Årets medeltemperatur var $+ 7,8^{\circ}$, med absolut maximum i juli med $+ 30^{\circ}$ och absolut minimum i januari med $- 19^{\circ}$. Medeltemperaturen för år 1917 var $6,9^{\circ}$ och för åren 1859—1915 $+ 7,5^{\circ}$. Nederbörden uppgick till $757,6$ mm. mot $680,2$ för år 1917 och $777,6$ för åren 1860—1910. Största nederbörden antecknades i september med $190,1$ mm. den minsta i maj med $5,2$.

IV. Smittosjukdomar.

Smittosjukdomarnes förekomst framgår av tabell 12—15.

Sjukdomsfall av smittkoppor, difteri, skarlakansfeber, nervfeber (tyfoid och paratyfus), barnförlamning och epid. hjärnhinneinflammation anmälas av varje praktiserande läkare, övriga här nedan avhandlade sjukdomar endast av distriktsläkarne (se dock närmare om influenzan) ur deras klientel, bemedlade eller obemedlade. Dödsfallen hänföras naturligtvis till alla läkarnes klientel.

Intet fall av *smittkoppor* har förekommit.

Av *vattenkoppor* anmäldes 174 fall, alla utom 19 tillhörande åldersklasserna under 15 år.

Mässlingen har behandlats av distriktsläkarne i endast 4 fall.

Difterien har fortfarande en avsevärd utbredning. 1,751 fall fördelade över årets olika månader i på det hela taget tämligen likformig mängd, oktober visar dock såsom under föregående år högsta siffran med 234 fall, juli den lägsta med 82. Dödsfallens antal uppgick till 75 således 4,3 %. 7 barn under 1 år avled och 10 personer över 10 år, de övriga tillhörde mellanliggande årsklasser.

Skarlakansfebern hade en obetydlig utbredning. 178 sjukdomsfall, likaledes de flesta under oktober månad med 31 fall, minimum i juni och juli med 6 i vardera månaden. Dödsfallen voro 9.

Nervfebern hade de 3 föregående åren visat ovanligt låga siffror med 64, 52 och 42 sjukdomsfall. Under 1918 fick sjukdomen emellertid en betydlig utbredning. Ej mindre än 563 fall anmäldes med 66 dödsfall. Strax efter mitten av augusti månad insjuknade ett stort antal personer, den 18 ej mindre än 30. Epidemien hade börjat den 15:de och dess första anlopp upphörde den 23:dje. Källan till sjukdomen kunde härledas till 6 olika mjölkförsäljningslokaler, till vilka samma mjölkfirma levererade mjölk. Firman lämnade emellertid mjölk även till andra försäljningsställen, varifrån ingen smitta kunnat påvisas. Det var sålunda tydligt att endast en del av denna firmas mjölk blivit infekterad, huru detta tillgått kunde ej klarläggas. Svårigheterna att utreda denna epidemi voro ovanligt stora. På grund av den stora mjölkbristen kunde köpställena endast med största svårighet utrönas, var och en letade efter mjölk i olika affärer inom staden och att då få någorlunda bestämda uppgifter, varest den mjölk anskaffats, som cirka 14 dagar före sjukdomens utbrott hämtats, var ingen lätt uppgift. På grund av den vid tiden för tyfoidfeberns utbrott redan härjande influenzaepidemien skedde mycket ofta sammanblandningar mellan dessa båda sjukdomar. Personer, som trodde sig gå med influenza, visade sig så småningom vara tyfoidsjuke och hade då hunnit infektera åtskilliga av sina samboende eller andra, med vilka de hade beröring på matställen eller i arbete. Så infekterades av en sådan sjuk ett stort antal av kunderna på ett matserveringsställe, på ett annat håll åtskilliga kamrater på en verkstad o. s. v.

Sjukdomen, som varade ända till årets slut med 195 fall i augusti, 144 i september, 59 i oktober, 36 i november och 37 i december visade sålunda också hela tiden ett stort antal kontaktfall.

Dödsfallen uppgingo till 66, den vanliga dödsprocenten av ungefär 10.

Intet fall av *barnförlamning* och endast 2 fall av *epidemisk hjärnhinneinflammation*, det ena i mars och det andra i juni, uppträdde.

Ett fall av *spetälska* upptäcktes i december månad. Mannen en 50-årig ogift stenhuggeriarbetare hade vistats i norra Bohuslän (Skee socken) till för 2 år sedan, då han flyttade hit till Göteborg. För 6 år sedan hade han börjat märka förändringar över ögonbrynen och sökte läkare härför. Denne synes ha misstänkt *spetälska*, men en annan läkare hade lugnat dessa farhågor och sedan hade sjukdomen fått utbreda sig obehindrat. Nu föranstaltades om hans omedelbara isolering på epidemisjukhuset tills han kunde förflyttas till Jervsö *spetälskesjukhus*.

Influenza (Spanska sjukan).

Sjukdomen hitkom den 2 juli med ångare från Newcastle, som ombord hade 6 å 7 sjukdomsfall bland besättningen. Det först rapporterade fallet i staden var en tullvaktmästare, som anmäldes sjuk den 6 juli. Veckan 7—13 juli visade distriktsläkarnes rapporter 18 fall. Under de tre följande veckorna stego siffrorna till 573, 1,084 och 1,120, för att sedan så småningom under 5 veckors tid åter sjunka till ett minimum, den 1—7 september, då 155 sjukdomsfall anmäldes. Den 16 juli hade genom cirkulärskrivelse till stadens praktiserande läkare dessa uppmanats att rapportera anträffade fall av sjukdomen. Sådan anmälan har sedan gjorts av cirka 50 % av de i allmän praktik verksamme läkarne, däri inräknade de 11 distriktsläkarne och har så noggrannt som möjligt iakttagits, att samma läkare fullföljt den en gång började anmälningen. De första dödsfallen uppträdde i veckan 21—27 juli, då 3 avledo. I veckan 4—10 augusti hade dödssiffran stigit till 10 för att sedan åter sjunka till veckan 8—14 september då intet dödsfall inträffade. Sjukdomsfallen hade emellertid börjat stiga igen från samma vecka och uppnådde ett nytt maximum efter 5 veckor den 6—12 oktober, då 3,287 sjukdomsfall rapporterades. Dödssiffran för samma vecka var 95 och påföljande vecka den 13—19 oktober ej mindre än 163. Sedan började en långsam nedgång, vars minimum ej inträffade förr än den 2—8 februari 1919 sålunda efter 17 veckor, då 154 sjukdomsfall inträffade med 4 dödsfall. Så börjar åter en tredje stigning med maximum efter 8 veckor, veckan 30 mars—5 april, då 642 sjukdomsfall och 13 dödsfall antecknades. Så åter en långsam sänkning och för veckan 6—12 juli 1919, sålunda ett år efter sjukdomens utbrott, rapporterades ännu 23 sjukdomsfall och 1 dödsfall. Epidemien hade då kräft 1,025 offer. Härvid är att märka, att dödsfall i pneumoni, bronchopneumoni

eller akut bronchit, som uppträtt i samband med influenzainfektion, med tämligen stor regelbundhet anmäls såsom influenza, om det dock icke är uteslutet, att ett mindre antal pneumonidödsfall i samband med influenzan icke angivits såsom sådan. Så anmäldes under veckan 13—19 oktober ej mindre än 20 dödsfall i pneumonia acuta, där att dömma av siffrans storlek nog flere fall voro att hänföra till influenzan. Å andra sidan finnas dödsfall, där influenzan spelat en underordnad roll och en annan sjukdom borde satts såsom huvuddödsorsak med influenzan endast såsom bidragande. Vid jämförande statistiska undersökningar är det av största vikt att hålla dessa fakta i minnet, då annars statistiken lätt kan bli alldeles missvisande.

För att lemna sjukhusplats till så många sjuka som möjligt, fick icke blott den medicinska avdelningen av Sahlgrenska sjukhuset nästan helt och hållet tagas i anspråk endast för denna sjukdom, utan även en tid Hemmet för lungotssjuka på Stampen. Nämnden utsände under epidemiens förlopp oupphörligen anmaningar och förhållningsregler för undvikande av smitta. Den 26 september fann nämnden sig föranlåten att förbjuda biografföreställningar såsom platser, där konvalescenter efter sjukdomen ej sällan uppehöll sig och då hade rikt tillfälle att sprida smittan. Två dagar senare påbjöds avkortande av mellanakterna på teatrar och cirkus och allmänheten uppmanades att under dessa mellanakter förbli stillasittande på sina platser, så att trängseln i foajéer undvekes. Efter ytterligare tvenne dagar förbjödos offentliga danstillställningar och antalet passagerare i spårvagnarne begränsades. Den 2—25 oktober hölls teatrar och cirkus stängda liksom ock alla sådana inomhustillställningar, som hemfalla under § 13 av ordningsstadgan för rikets städer, förbjödos; så även hållande av offentliga auktioner i privata hem. Inga skolstängningar påbjödos från hälsovårdsnämnden, dock stängdes såväl folkskolorna som flertalet offentliga och enskilda skolor, vanligen av pedagogiska skäl då undervisningen icke kunde nöjaktigt uppehållas genom bristen på lärarekrafter eller efter påtryckningar av allmänheten.

Förbudet mot offentliga danstillställningarne och auktionsförrättningarne i enskilda hem kvarstod länge, ända till början av maj månad 1919.

Den 19 oktober hade emellertid telegrafisk förfrågan ingått från Medicinalstyrelsen om vad som gjorts för förhindrande av större sammankomster av människor.

Antalet dödsfall uppgick intill 1918 års slut till 803, därav 400 män och 403 kvinnor. Hela epidemien intill medio av juli månad 1919

skördade 1,039 offer, därav 508 män och 531 kvinnor, således en obetydlighet fler kvinnor.

Av de döda voro under		5 års ålder	24 manliga	och	36 kvinnliga
från	5—10	» »	3	»	11
	» 10—15	» »	2	»	9
	» 15—20	» »	30	»	35
	» 20—40	» »	350	»	351
	» 40—60	» »	63	»	58
	» 60—80	» »	26	»	28
	över 80 år		4	»	3

Dessa äro de absoluta dödstalen. Åldersklasserna äro emellertid mycket olika stora.

Gruppen under	5 år omf.	c:a 21,000 pers.,	där har sål. dött	28,5 på	1,000
» » 5—10	» »	» 17,000	» »	» »	8,2
» » 10—15	» »	» 15,000	» »	» »	7,3
» » 15—20	» »	» 16,300	» »	» »	42,9
» » 20—40	» »	» 63,800	» »	» »	106,9
» » 40—60	» »	» 39,900	» »	» »	30,3
» » 60—80	» »	» 20,400	» »	» »	27,4
» » över 80	» »	» 2,150	» »	» »	32,5

V. Rapporter och sammansättningar.

Rapport från Andre Stadsläkaren.

Under året hava på förordnande av Poliskammaren i Göteborg 4 samt av Konungens Befallningshavande 1 eller tillsammans 5 rättsmedicinska obduktioner verkstälts. Enligt avgivna utlåtanden hava dessa fall varit följande: 1 foster fullgånget med liv framfött antagligen avlidit genom kvävning, vare sig detta skett genom i luftvägarne anhopat slem eller genom därtill i respirationsvägarne inträngt vatten, däri fostret anträffats, och vari det i så fall avsiktligt lagts; en 88-årig kvinna, avliden genom brott å huvudskålen med blödning mellan hjärnans hinnor, skada å hjärnan samt brott å halskotpelaren, vilka skador uppkommit genom överkörning av en lastvagn; en 3-årig gosse, död genom inre skador i bröst och bukorgan genom överkörning av automobil;

en 62-årig man, avliden genom fetthjärta, kronisk förändring i hjärtats kransartärer med kronisk inflammation av hjärtmuskulaturen, i sammanhang med en tillfälligt påkommen halsfluss, samt en 45-årig man hastigt avliden genom sjuklig förändring av hjärtmuskeln.

I 77 fall har poliskammaren begärt utlåtande om dödsorsaken hos hastigt avlidna, vilket skett efter besiktning och obduktion, utan att protokoll uppsatts.

I 5 fall, därav 3 begärda av rådhusrätten i Göteborg, 1 av Konungens Befallningshavande och ett av medicinalstyrelsen, hava av andre stadsläkaren infodratts utlåtande rörande åtalade på fri fot varande personers sinnesbeskaffenhet vid till åtal anhängiggjorda gärningars begående. Nämda utlåtande hava efter en tid av 4—6 veckor avlämnats till respektive myndigheter. Vidare har i ett fall av Konungens Befallningshavande begärts undersökning av en person rörande könsjukdom och smittosam sjukdom i övrigt samt i ett fall infodratts handlingar för en persons intagande å hospital.

Den 12 juli har på begäran av Konungens Befallningshavande avgivits yttrande rörande förnyat utlåtande angående rättsmedicinalväsendets ordnande med förslag om inrättande av vissa provdistrikt och i november, tillsammans med doktor Forselius, på begäran av hälsovårdsnämnden likaledes yttrande, särskilt rörande bårhusets omändring, och ordnande av laboratorium i sammanhang med de föreslagna förändringarne och inrättande av provdistrikt i Göteborg.

På begäran av enskilda personer, hava i ett avsevärt antal fall under året avgivits utlåtande och betyg över sjukdom eller kroppsskada.

Antalet besiktningar å lösaktiga kvinnor har varit något större än föregående år, antalet besiktigade kvinnor något mindre samt antalet remisser till sjukhus från besiktningsbyrån ökade från 132 år 1917 till 167.

I enlighet med den av riksdagen under året antagna lagen, angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar, har besiktningsbyråns verksamhet avslutats i och med årets utgång.

Reglementeringen, om vars avskaffande eller bibehållande i en eller annan form, striden under många år stått skarp, har i enlighet med tidens krav bortfallit. Ehuru den under gångna tider icke kunnat fränkännas ett visst värde för samhällets skydd mot de veneriska sjukdomarne, är dock säkert, att dess bibehållande även i förbättrad form icke längre kunde försvaras. Av den nya lagen, som i vissa delar kommer att arbeta ganska tungt och långsamt, torde att börja med ej böra väntas allt för betydande resultat. Men en stor och ovedersäglig

vinst i kampen mot könssjukdomarne kommer dock att småningom följa huvudsakligast genom den alltmer genomträngande uppfattningen om nödvändigheten att vid könssjukdom omedelbart söka läkarevård, som kommer att bliva lätt tillgänglig och för dem, som så önska, kostnadsfri. I sammanhang med reglementeringens avskaffande bortfaller det arvode å kr. 2,000 som andre stadsläkaren från och med år 1910 åtnjutit i ersättning för inkomsterna från den enskilda besiktningen i hälsovårdsnämndens hus, vilka sistnämnda medel sedan ovanskrivna tid av föreståndaren för besiktningsbyrån kvartalsvis redovisats till hälsovårdsnämnden.

Det, åliggande, som tillhör andre stadsläkaretjänsten, att undersöka och i första hand ägna vård åt personer vilka blivit som sjuka införda till polisstation eller där insjuknat, och vilket under vanliga förhållanden är det besvärligaste och mest tidsödande av andre stadsläkarens göromål, har av samma skäl, som anfördes i fjolårets årsberättelse, ej varit så krävande som vanligt.

Slutligen åligger det andre stadsläkaren, att bestrida läkarevården å stadens ålderdomshem. Anmärkningsvärt är, att såväl pensionärerna som särskilt personalen, som till storlek utgöres av yngre och medelålders personer, knappast haft någon känning av den under årets senare del härjande influenzaepidemien. Antalet personer vid ålderdomshemmet, som hava att åtnjuta fri läkarevård uppgår till mellan 140—150 stycken, och då en stor del av dessa äro gamla och sjukliga, kan läkarens arbete därstädes tidtals väl jämföras med det vid ett mindre sjukhus.

Enligt avgivna journaler över skyddskoppsympning 1918 hava av mig 3 barn inom och 2 utom Göteborg vaccinerats. Inga revaccinationer hava under året gjorts.

Diariiboken upptager 88 inkomna och konceptboken 84 utgångna skrivelser.

Elis Wingård.

Barnmorskorna.

Jämlikt föreskrifterna i § 5 av gällande reglemente för barnmorskor hava 118 härstädes praktiserande barnmorskor inkommit med föreskrivna utdrag ur dagböckerna för år 1918. Av dessa framgår, att 32 barnmorskor under nämnda tid icke haft någon förrättning att utföra. På de övriga 86 barnmorskorna fördela sig de utförda 2,392 förrättningarne på följande sätt:

32	hava vardera haft	1—10	förrättningar
17	„ „ „	11—20	„
8	„ „ „	21—30	„
11	„ „ „	31—40	„
6	„ „ „	41—50	„
10	„ „ „	51—100	„
2	„ „ „	över 100	„

I nedanstående tabell lämnas ett sammandrag av barnmorskornas dagböcker för åren 1914—1918.

År	Barnaföderskor					Födda barn							Missfall	Barnsängskvinnan var 5 veckor efter förlossningen			
	Antal	Gifita	Ogifita	Änkor	Försföderskor	Omföderskor	Antal	Gossar	Flickor	Levande födda	Dödfödda	Fullgångna		Ofullgångna	Frisk	Sängliggande sjuk	Död
1914	2994	2677	301	16	731	2263	¹ 2949	1498	1451	2866	83	2805	144	82	2963	25	6
1915	2737	2587	135	15	616	2121	² 2698	1355	1343	2618	80	2581	117	76	2721	14	2
1916	2809	2607	190	12	643	2166	³ 2745	1389	1356	2660	85	2638	107	93	2771	14	5
1917	2908	2672	215	21	712	2196	⁴ 2888	1448	1440	2838	50	2820	68	66	2887	15	6
1918	2372	2201	152	19	506	1866	⁵ 2303	1196	1107	2255	48	2261	42	88	2339	12	21

¹ Därav 37 tvillingbördor.

² » 35 » och 1 trillingbörd.

³ » 29 »

⁴ » 44 » » 1 »

⁵ » 19 »

Göteborgs Barnavårdsbyrå.

Under år 1918 har byråns verksamhet varit betydligt utvidgad, i det att Göteborgs barnavårdsnämnd uppdragit åt barnavårdsbyrån att utgöra nämndens organ för sådana ärenden, som tillkomma barnavårdsnämnden enligt de år 1917 utgivna lagarna rörande barn utom äkten-skap. Arbetet å byrån har med anledning härav varit uppdelat på två linier.

A.. Under det gångna året ha inkommit 193 nya anmälningar. För anmälning eller rådfrågning har byrån besökts av 2,948 personer,

medan från byråns sida 503 hem eller personer besökts för utredning av anmälda ärenden. Brevboken upptager 1,165 inkomna och 1,603 utgångna skrivelser.

Anmälningsorsakerna ha i allmänhet varit de samma som under föregående år: sjukdom, fattigdom, bettleri, vanvård och misshandel. Åtskilliga mödrar ha begärt hjälp med anskaffande av fosterhem och några fostermödrar ha anmält föräldrars försumlighet i fråga om erläggande av överenskommen fosterlön. Dessa senare fall ha vanligen blivit ordnade därigenom, att mödrarna förmåtts begära tillsättande av en barnavårdsman. I 12 fall har detta skett av ovannämnda orsak. Fosterhem ha anvisats i mån av tillgång, men denna gren av verksamheten har under 1918 liksom föregående år varit obetydlig.

Fall av vanvård eller vanart ha anmälts till ett antal av 23, av vilka 4 remitterats till barnavårdsnämnden. Till fattigvården ha remitterats 9 ärenden.

I Karl A. Wockatz' barnhem har under året endast ett barn intagits.

Byrån har för barnavårdsnämndens räkning företagit undersökning rörande 72 adoptionsansökningar samt verkställt utredning i 22 fall beträffande faderskapskännande och upprättande av avtal om underhållsbidrag på anmodan av barnavårdsnämnder och barnavårdsmän å annan ort.

Till barnavårdsbyrån har inbetalts underhållsbidrag av föräldrar eller för särskilda barn intresserade personer till ett belopp av kr. 5,309: 85. I fosterlöner har utbetalats kr. 5,853: 58, vartill byrån bidragit med 685 kronor. Vid årets slut inestå av underhållsbidrag kontant kr. 305: — och insatta å sparkassekonto i Göteborgs Sparbank för 11 barn sammanlagt kr. 3,901: 42; summa inestående underhållsbidrag kr. 4,206: 42.

Årets sommarbarn ha varit 157, av vilka 15 ha tillhört Ragnhilds koloni och 57 ha vistats i hem på landet utan ersättning. För de övriga har en mindre eller större avgift erlagts. Kostnaderna för barnens utrustning, resor och inackordering ha inalles uppgått till kr. 5,001: 62, vartill använts medel, som av vänner till barnavårdsbyrån skänkts särskilt för detta ändamål.

Vid Balgö-kolonien ha vistats 10 mödrar med 25 barn. Fru Valborg Andréen har bekostat koloniens underhåll.

Centralmissionen, som under hösten anordnade en koloni av ett antal barn i 5—7-årsåldern för 3 månaders vistelse i trakten av Alingsås, överlämnade åt barnavårdsbyrån att utvälja lämpliga barn till 5 platser vid kolonien.

Till byrån ha från 21 föreningar insänts beklädnadslistor omfattande 1,203 barn. Dessa förteckningar ha på vanligt sätt jämförts och granskats och familjekort upprättats, varigenom beklädnadsregistret ökats med 450 familjer. Detta arbete har såsom under föregående år utförts av fru Anna Platin.

Vid Göteborgs arbetareförenings julutdelning erhöles 14 av byrån rekommenderade barn beklädnad; centralmissionen har till julen givit skodon till 10 av byrån föreslagna barn.

Enligt Göteborgs stadsfullmäktiges beslut den 13 juni 1918 skall räntan av donationsfonden "Olivia Jacobssons Minne" för åren 1918—20 överlämnas till Göteborgs barnavårdsbyrås delegation för utdelning till arbetande mödrar, som därigenom sättas i stånd att personligen handhava omvårdnaden om sina barn. Med anledning härav har delegationen efter noggann prövning utsett 9 personer att erhålla understöd av dessa medel, och har under oktober—december utdelats 330 kronor. Ytterligare ett par ansökningar voro vid årets slut under prövning.

B. Under 1918 till barnavårdsbyrån inkomna anmälningar för erhållande av barnavårdsman ha uppgått till ett antal av 1,149, varav 493 gällt barn, som voro födda före 1918 och 124 voro anmälningar om havandeskap. Vid årets slut kvarstodo 1,062 barnavårdsmannaskap.

Under år 1918 ha 10 avlönade och 52 oavlönade barnavårdsmän varit i verksamhet.

Jämlikt § 10 i lag om barn utom äktenskap har till barnavårdsnämnden av en barnavårdsman överlämnats kr 2,840: —, utgörande underhållsbidrag för en gång; denna summa har genom barnavårdsbyrån insatts å kapitalräkning i Göteborgs Handelsbank på barnavårdsnämndens konto.

För att möjliggöra den ökning av arbetet, som inträtt i och med barnavårdsmannainstitutionens förläggande till barnavårdsbyrån har Göteborgs barnavårdsnämnd för byråns räkning anställt en ombudsman, en assistent och ett skrivbiträde. Som ombudsman har tjänstgjort under januari—maj diakonen R. Hedmark samt från och med den 1 juni hovrättsnotarien G. Bäärnhjelm, som assistent fru Edit Hedlund-Skantze och som skrivbiträde fröken Nancy Andersson.

Amélie Lundholm.

Fosterbarnsvården 1918.

Vid 1918 års ingång kvarstodo 863 fosterbarn under 7 års ålder. Under året ha nyanmälts 198 och avförts 713. Av dessa ha 118 uppnått 7 års ålder,

- 130 återtagits av föräldrar eller målsmän,
- 7 lämnats till fattigvården,
- 6 intagits å privata barnhem,
- 14 tagna av fosterföräldrarna som adoptivbarn,
- 11 avlidit under 1 års ålder,
- 5 avlidit över 1 års ålder,
- 72 flyttat från staden.

Vid årets slut kvarstodo under inspektion 698 barn.

Förbud att vidare mottaga fosterbarn har utfärdats för 6 fosterhem.

Från olämpliga fosterhem ha flyttats 7 barn.

För uraktlåtenhet att anmäla fosterbarn ha 3 personer ådömts böter.

Hilda Enander.

Barnavårdskonsulentens verksamhet.

Antalet anmälda fall 26.

Besök i hemmen 308.

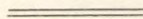
Anmälningssakerna ha varit: brist på tillsyn 10 fall, föräldrar-nas sjukdom 14 fall, vanvård 2 fall.

Anmälan ha gjorts av tuberkulosbyrån, fattigvårdens barnavårds-avdelning och barnavårdsmän.

2 barn ha intagits på barnhem, samt en moder med barn på Gull-bergsbrohemmet.

Till Göteborgs fattigvård har överlämnats 2 fall, till tuberkulos-byrån 1 fall.

Greta Nilsson.

TABELLER

TILL

HÄLSOVÅRDSNÄMDENS

ÅRSBERÄTTELSE

1918

- 130 utlagits av föräldrar eller målsmän,
 7 utlagits till fattigvården,
 6 utlagits å privata barnhem,
 14 lagda av fosterfamiljer som adoptivbarn,
 11 utlagit under 1 års ålder,
 5 utlagit över 1 års ålder,
 22 flyttat från staden.

Vid årets slut kvarstodo under inspektionen 898 barn
 Förändradt antalet mottagna fosterbarn har utfärdats för 6 fosterhem.
 Från 7 flyttat till nämnda fosterhem ha flyttats 7 barn.
 För utskick till ett annat fosterhem ha utfärdats 3 fosterhem.

TABELLER

Barnvårdsnämndens verksamhet.

Antalet anmällda fall 26. LIII

Bevak i hemmen 308.

Anmälda barnen ha varit i fosterfamilj på tillfälligt 10 fall. Föräldrar

ha varit i fosterfamilj på tillfälligt 10 fall. Föräldrar
 ha varit i fosterfamilj på tillfälligt 10 fall. Föräldrar
 ha varit i fosterfamilj på tillfälligt 10 fall. Föräldrar

har varit i fosterfamilj på tillfälligt 10 fall. Föräldrar

2 barn ha utlagits på barnhem, samt en moder med barn på Gall-
 bergsbarnhemmet.

Till Göteborg ha utskickats 1 barn till ett annat fosterhem.
 Till 1 annan

1918

Greta Nilson

TAB. 1. Summarisk redogörelse för sundhetspolisens arbeten under år 1918.

Arbetets art:	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Summa
<i>Besiktning av:</i>													
Avträden.....	2,176	2,643	3,524	4,164	3,755	3,272	2,955	3,355	2,776	2,943	3,454	2,224	37,241
Gårdar.....	2,176	2,643	3,524	4,164	3,755	3,272	2,955	3,355	2,706	2,943	3,454	2,224	37,241
Avloppstrummor och diken.....	1,649	2,223	2,928	3,201	2,938	2,331	2,384	2,383	2,028	1,968	2,323	1,301	27,657
Stall.....	82	78	119	168	187	130	108	123	139	128	118	80	1,460
Svinhus.....	7	2	14	13	68	42	65	112	80	43	62	78	586
Fähus.....	14	7	27	46	35	29	31	22	12	19	21	9	272
Avstjälpningsplatser.....	17	34	94	37	44	30	26	18	16	19	12	1	348
Lump-, ben- och hudupplag.....	22	55	54	64	65	43	46	47	26	22	34	15	493
Bostäder.....	49	1,062	382	87	90	892	20	28	20	41	41	36	2,748
Källare.....	352	528	430	432	198	239	265	202	340	256	312	126	3,680
Nybyggda hus.....	14	34	49	49	47	39	36	27	30	14	12	7	358
Bagerier.....	193	200	292	183	179	155	119	130	134	103	107	87	1,882
Charakterier och korvfabriker.....	364	464	397	435	443	453	362	354	434	405	446	322	4,879
Slakterier i angränsande kommuner.....	—	—	2	7	—	—	—	1	4	2	2	6	24
Spisningslokaler.....	158	166	189	230	229	179	116	166	125	170	146	127	2,001
Saltbodar och upplag av födoämnen.....	3,774	3,964	3,549	4,530	4,349	3,477	3,453	3,792	3,408	3,471	3,301	2,743	43,811
Saluhallar.....	299	318	291	322	336	280	332	301	309	343	329	296	3,756
Salutorg.....	266	229	289	216	240	198	244	265	204	243	278	208	2,880
Kustens fiskbrygga.....	2	3	4	1	3	6	1	—	—	2	4	10	36
Järnvägsstationer.....	50	41	33	17	24	9	26	21	10	43	57	64	395
Fartyg.....	1	2	—	9	23	1	19	16	22	2	36	45	176
Auktionsgods.....	20	46	49	40	29	24	19	—	32	31	45	12	347
Skolor.....	—	—	—	18	18	29	—	—	—	—	70	—	135
Rakstugor.....	8	15	136	37	18	27	34	26	26	22	29	16	394
Fiskhamnen.....	26	22	32	24	23	25	10	36	20	25	26	11	280
<i>Övriga arbeten:</i>													
Anhåll. och oskadliggörande av födoämnen.....	18	2	4	4	6	20	21	10	12	18	2	2	119
Inköp och hämtning av prov för undersökning.....	3	12	7	165	239	521	470	507	447	309	545	285	3,483
Skrivning.....	265	232	231	221	239	194	190	206	262	251	283	235	2,809
Desinfektioner.....	204	233	217	248	270	217	179	321	514	339	388	259	3,289
Besök i sjuka hem.....	298	300	306	338	359	300	264	531	729	474	399	358	4,656
Vittnat inför rätta i hälsovårdsärenden.....	—	—	1	—	—	1	2	1	4	—	2	—	11
Kallat till inställelse inför nämnden.....	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6
Biträde åt nämndens vaccinatorer.....	—	—	—	—	19	2	—	—	13	6	—	—	40
Tillsyn över minderåriga i arbetet.....	1	56	62	111	113	79	—	—	—	1	9	61	493
Utfört diverse arbeten.....	327	308	330	379	386	359	287	300	346	332	401	317	4,072
Summa	12,835	15,922	17,572	19,960	18,727	16,875	15,039	16,656	15,298	14,988	16,648	11,538	192,058

TAB. 2. Renhållningsanordningarne i Göteborg år 1918,

Stadsdel	Antal egendomar			Latrinuppsamling							
	där renhållningen hämtar	där bonde hämtar	där entreprenör hämtar	vattenklosetter	Kistan		spånner	Blandning			
					flyttbar	ej flyttbar		med kalk	med torvjord	med aska	utan
Nordstaden.....	225	16	—	58	120	—	71	—	186	—	—
Sydstaden	421	18	—	122	229	—	110	—	238	—	—
Masthugget m. m.	243	18	—	21	204	—	50	—	154	—	—
Haga	331	3	—	26	259	—	45	177	116	—	—
Annedal	280	11	—	25	241	—	31	1	251	7	—
Landala	161	83	—	90	138	—	16	—	153	—	—
13:de och 14:de rotarne	420	9	—	258	145	—	55	—	164	—	—
15:de roten.....	113	21	—	68	51	—	25	—	70	—	—
Stampen och Gullbergsvass	210	51	2	22	126	4	128	1	243	1	—
Olskroken m. m.	323	138	—	111	192	—	184	—	285	72	—
Masthuggsbergen	533	33	—	39	413	1	106	—	533	1	—
Majorna	628	120	—	50	377	5	328	4	476	24	1
Lundby	259	539	24	53	247	53	429	8	476	15	207
Summa	4147	1060	26	943	2742	63	1578	191	3345	120	208

samt stall, fähus och svinstia i varje stadsdel.

Uppsamling av sopor eller stallspillning					Begagnade			Underjordiskt avlopp			Vattenledning från gård	Urinkur å gård	Kompostupplag å tomt
i baljor på plan	blott i köken	i ej flyttbara kärl	i vagn	i latrinkistan	stall	fähus	svinhus	från gård	från stall och dylikt	från sop-plan			
230	1	14	5	—	14	—	—	241	8	227	240	218	—
434	—	14	—	—	13	—	—	449	13	436	436	412	—
260	—	26	2	—	22	1	—	255	19	185	256	220	—
316	—	—	—	—	12	—	—	325	4	259	309	306	—
282	—	7	—	—	7	2	2	283	7	224	220	236	2
242	—	—	—	—	4	2	1	228	1	121	227	146	1
410	—	—	—	—	1	—	—	419	5	301	428	288	—
133	—	—	—	—	2	—	—	133	2	98	123	96	—
192	1	35	—	—	62	2	4	212	45	50	221	129	11
363	2	12	—	—	42	45	71	369	16	276	378	221	109
552	—	9	—	—	11	3	4	543	12	437	530	485	3
483	1	44	9	1	52	9	48	616	42	294	577	346	55
464	—	52	—	3	106	89	113	485	—	193	357	234	211
4361	5	213	16	4	348	153	243	4558	174	3101	4302	3337	392

TAB. 3. Oskadliggjorda

Varuslag	Antal beslag												
	Under året	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December
Färskt kött eller organ av storbo- skap ...	5	—	—	1	—	1	—	2	1	—	—	—	—
» » » » » häst ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
» » » » » kalv ...	2	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
» » » » » får.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
» » » » » svin ...	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Salt eller rökt kött	19	3	1	—	—	3	—	1	4	3	4	—	—
Korv eller andra av kött beredda matvaror	9	1	—	—	—	1	3	2	1	1	—	—	—
Fisk	19	—	—	—	1	1	1	6	3	—	5	—	2
Andra födoämnen	8	—	—	2	1	—	1	1	—	2	—	1	—
Summa	63	6	1	3	2	6	5	12	9	7	9	1	2

Ödoännen 1918.

Kg.	Ställe, där varorna anträffats					Kassations-orsak		Anmärkingar
	Torg, station	Upplagsmagasin	Charakteri- verksstad	Handelslokal	Fartyg	Förskämning	Andra orsaker	
150	—	3	—	2	—	5	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	
40	—	1	1	—	—	2	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	
3	—	—	—	1	—	1	—	
34350	—	10	4	1	4	19	—	Därav 27400 kg. salt sälkött.
2805	—	6	1	2	—	9	—	
4460	8	8	—	3	—	19	—	
10704	4	4	—	—	—	4	4	Därav 10000 kg. tomatpurè.
52512	12	32	6	9	4	59	4	

TAB. 4. Bagerier, kött och mjölk-

Stadsdel	Bagerier			Charkutteriverkstäder		
	ovan jord	i källarvåning	Summa	ovan jord	i källarvåning	Summa
Nordstaden	7	1	8	1	—	1
Sydstaden	22	5	27	2	—	2
Masthugget m. m.....	20	14	34	8	2	10
Haga	7	1	8	5	—	5
Annedal m. m.	10	3	13	6	3	9
Landala m. m.	3	2	5	2	—	2
13:de och 14:de rotarna	7	12	19	1	—	1
15:de roten	2	3	5	2	1	3
Stampen	1	—	1	2	—	2
Gullbergsvass.....	1	—	1	—	—	—
Olskroken m. m.	9	3	12	9	5	14
Masthuggsbergen	6	4	10	4	1	5
Majorna	15	6	21	9	—	9
Lundby	5	1	6	5	—	5
Summa	115	55	170	56	12	68

lokaler vid slutet av år 1918.

Köttbutiker			Mjölklokaler								
			Läge			Drivas i samband med			Lagerlokal	Mejeri	Tappningslokal
ovan jord	i källarvåning	Summa	ovan jord	i källarvåning	Summa	specerieraffär	ostaffär	huvudsakligen brödatfär			
4	—	4	12	1	13	1	1	—	2	2	—
141	1	142	22	2	24	—	1	—	1	—	1
27	2	29	20	15	35	2	—	—	—	2	1
24	1	25	29	2	31	6	—	1	—	1	—
14	—	14	33	4	37	8	—	1	—	—	—
5	—	5	15	4	19	1	—	1	—	—	—
4	3	7	13	12	25	3	—	—	—	—	—
5	1	6	8	4	12	1	—	—	—	—	—
2	—	2	6	2	8	—	—	—	—	—	—
3	—	3	2	—	2	—	—	—	—	—	—
18	1	19	33	3	36	1	—	—	—	—	—
13	3	16	33	6	39	3	—	—	—	—	—
15	—	15	37	4	41	3	—	—	—	—	—
8	1	9	35	3	38	19	—	—	—	—	—
283	13	296	298	62	360	48	2	3	3	5	2

TAB. 5. Sammandrag av resultaten från under 1918 utförda under-

Provtagningsställe	Antal butiker under året	Antal undersökta mjölkprov	Mjölkens medelfetthalt %	ANTAL PROV																
				Fetthalt under 3 %								Surhetsgrad								
				Summa	av 100 undersökta	högst 2 %	2,1 %	2,2 %	2,3 %	2,4 %	2,5 %	2,6 %	2,7 %	2,8—2,9 %	högst 7,5	minst 7,6			Positiv-alkoholr.	
																Summa	på 100	minst 8	Summa	på 100
I. Anderssons Mejeri A.-B.	75	161	2,88	90	55,9	1	4	2	5	7	16	11	8	36	114	47	29,1	30	30	18,6
Mjölkförsäljn. A.-B. Direkt	44	96	2,92	52	54,1	1	2	4	4	2	8	4	4	23	50	46	47,9	31	28	29,1
Sand, Johansson & Co. A.-B.	41	94	2,77	59	62,7	6	1	1	—	1	2	6	7	35	60	34	36,1	24	26	27,6
Arla Mjölkdistrib. A.-B.	15	33	2,78	24	72,7	1	1	1	—	—	1	5	5	10	22	11	33,3	10	10	30,3
Faganders Mejeri A.-B.	12	40	2,80	24	60,0	4	1	1	4	2	3	1	2	6	35	5	12,5	4	3	17,5
Hjalmar Svensson	12	28	2,85	21	75,0	1	—	1	—	1	4	3	—	11	26	2	7,1	1	1	3,5
Oh. Eliasson	9	26	2,88	14	50,0	1	1	—	2	—	2	3	—	5	22	4	15,3	3	3	11,5
Ol. Pettersson	5	13	3,05	3	23,0	1	—	—	—	—	—	—	—	2	6	7	53,8	7	7	53,8
C. A. Dahlgren	7	12	2,67	6	50,0	—	—	2	1	1	1	—	—	1	10	2	16,6	1	1	8,3
K. A. Karlsson	2	4	3,17	1	25,0	—	—	—	—	—	—	—	—	1	4	—	—	—	—	—
Konsumtionsför. Göteborg	4	10	2,80	6	60,0	—	—	—	1	—	1	1	—	3	9	1	10,0	1	1	10,0
J. A. Uraeus	2	7	3,24	2	28,5	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	6	85,7	4	4	57,1
A. Karlsson	2	9	2,60	7	77,7	1	1	1	1	—	—	1	1	1	7	2	22,2	1	1	11,1
H. Algotsson	5	7	2,70	5	71,4	1	—	—	1	2	—	—	—	1	6	1	14,2	1	1	14,2
Kaleb Pettersson	4	7	2,91	3	42,8	—	—	—	—	—	3	—	—	—	5	2	28,5	2	2	28,5
Övriga butiksinnehavare	121	303	2,72	183	60,3	23	8	3	13	8	18	19	16	75	232	71	23,4	37	41	13,5
Summa	360	850	2,85	500	58,8	41	19	16	32	24	59	54	44	211	609	241	28,3	157	159	18,7

sökningar av oskummad (ej kontrollerad) mjölk och grädde.

OSKUMMAD MJÖLK															Antal prov kaffegrädde		
Reduktas, avfärgningstid					Katalas, syreavg. på 2 tim.					Smutshalt			Pasteuriserad		Summa	fetthalt under 12 %	medelfetthalt
minst 3 tim.	inom 3 tim.				högst 3 kubc.	minst 3,5 kubc.				ej bottensats	bottensats		Summa	Ej uppvärmad till 80° C.			
	Summa	på 100	inom 1 tim.			Summa	på 100	minst 4,5 kubc.			Summa	på 100					
			Summa	på 100				Summa	på 100								
82	79	49,1	33	20,5	156	5	3,1	1	0,6	40	121	75,1	—	—	144	115	10,70
33	63	65,6	23	23,9	92	4	4,1	1	1,04	61	35	36,2	86	27	115	112	9,66
25	69	73,4	36	38,3	89	5	5,3	2	2,1	31	63	67,0	86	15	94	79	10,43
11	22	66,6	6	18,1	32	1	3,0	—	—	25	8	24,2	22	—	39	32	10,45
23	17	42,5	5	12,5	34	6	15,0	2	5,0	21	19	47,5	—	—	49	47	9,45
18	10	35,7	3	10,7	26	2	7,1	1	3,5	7	21	75,0	—	—	34	32	9,01
16	10	38,4	5	19,1	26	—	—	—	—	13	13	50,0	—	—	10	9	9,68
3	10	76,9	7	53,8	13	—	—	—	—	5	8	61,5	—	—	22	21	9,11
8	4	33,3	—	—	11	1	8,3	—	—	5	7	58,3	—	—	22	18	9,50
2	2	50,0	—	—	4	—	—	—	—	2	2	50,0	—	—	2	2	9,40
8	2	20,0	—	—	10	—	—	—	—	6	4	40,0	—	—	6	5	10,93
3	4	57,1	4	57,1	5	2	28,5	—	—	1	6	85,7	—	—	15	15	8,50
6	3	33,3	1	11,1	8	1	11,1	—	—	6	3	33,3	—	—	12	8	11,40
4	3	42,8	2	28,5	7	—	—	—	—	2	5	71,4	—	—	6	6	8,40
4	3	42,8	2	28,5	7	—	—	—	—	3	4	57,3	—	—	19	19	8,63
156	147	48,5	74	24,4	289	14	4,6	6	1,9	162	141	46,5	63	11	188	150	10,00
402	448	52,7	201	23,6	809	41	4,8	13	1,5	390	460	54,1	257	53	777	670	9,70

TAB. 6. Översikt av födda i Göteborg år 1918, med fördelning på månader.

	Levande födda				Tillsammans	Dödfödda				Tillsammans	Summa födda	Därav utom äktenskapet
	inom		utom			inom		utom				
	äktenskapet					äktenskapet						
	m.	kv.	m.	kv.		m.	kv.	m.	kv.			
Januari	125	135	27	49	336	1	3	2	1	7	343	79
Februari	143	130	37	34	344	3	4	2	2	11	355	75
Mars	155	126	28	41	350	2	1	2	1	6	356	72
April	131	129	31	29	320	3	—	1	1	5	325	62
Maj	174	163	31	38	406	—	2	—	4	6	412	73
Juni	136	129	23	30	318	—	—	1	2	3	321	56
Juli.....	151	137	28	23	339	2	2	—	5	9	348	56
Augusti.....	168	140	22	26	356	1	2	—	4	7	363	52
September	144	146	23	27	340	3	3	2	1	9	349	53
Oktober	128	144	20	18	310	14	6	1	5	26	336	44
November	129	98	18	16	261	4	3	2	1	10	271	37
December.....	116	111	23	12	262	2	3	1	3	9	271	39
Summa	1,700	1,588	311	343	3,942	35	29	14	30	108	4,050	698

TAB. 7. Översikt av födda i Göteborg år 1918, med fördelning på församlingar.

	Levande födda				Tillsammans	Dödfödda				Tillsammans	Summa födda	Därav utom äktenskapet
	inom		utom			inom		utom				
	äktenskapet					äktenskapet						
	m.	kv.	m.	kv.		m.	kv.	m.	kv.			
Domkyrko	97	88	33	43	261	2	4	2	6	14	275	84
Vasa	233	233	45	45	556	—	2	3	5	10	566	98
Kristine.....	91	73	21	20	205	1	1	1	3	6	211	45
Haga	105	103	20	26	254	—	2	2	2	6	260	50
Annedal	156	128	30	35	349	—	4	—	2	6	355	67
Masthugget	98	106	35	35	274	3	—	—	1	4	278	71
Oscar Fredrik	246	229	47	32	554	8	3	1	4	16	570	84
Karl Johan	249	231	30	33	543	13	8	—	2	23	566	65
Gamlestaden	247	207	25	49	528	3	3	4	3	13	541	81
Lundby	169	180	25	23	397	5	2	1	2	10	407	51
Garnison	6	8	—	2	16	—	—	—	—	—	16	2
Tyska	3	2	—	—	5	—	—	—	—	—	5	—
Summa	1,700	1,588	311	343	3,942	35	29	14	30	108	4,050	698

TAB. 8. Befolkningens rörlighet i varje av Göteborgs stads församlingar år 1918.

	Folkmängd 31/12 1917	Ingångna äktenskap	Levande födda		Döda	Överskott av		Folkmängd 31/12 1918
			alla	därav utom äktensk.		levande födda + och döda -	inflyttade + och utflyttade -	
Domkyrkan	15,715	149	261	76	277	16	—	15,340
Vasa	32,092	230	556	90	574	18	—	31,949
Kristine	12,139	106	205	41	206	1	—	12,077
Haga	14,123	140	254	46	288	34	—	14,044
Annedal	17,740	158	349	65	358	9	—	17,540
Masthugget	13,358	99	274	70	259	15	—	13,003
Oskar Fredrik	27,727	215	554	79	456	98	—	27,192
Karl Johan	23,172	185	543	63	486	57	+	23,876
Gamlestaden	20,951	145	528	74	350	178	+	21,944
Lundby	18,370	108	397	48	312	85	+	18,929
Garnison	846	1	16	2	11	5	—	829
Tyska	710	3	5	—	14	9	—	667
Summa	196,942	1,539	3,942	654	3,591	351	+	197,390

TAB. 9. Dödsfall och dödlighet för månad bland kyrkoskrivna i Göteborg åren 1914—1918.

År	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December
1914	14.3	12.7	14.7	16.8	11.7	10.6	11.6	12.7	12.5	9.8	10.6	14.1
1915	17.4	12.8	14.7	15.2	13.2	14.5	9.6	8.6	11.3	11.2	9.4	16.5
1916	10.2	11.0	18.4	13.2	13.4	12.8	9.9	9.6	9.6	8.5	12.5	11.3
1917	12.9	14.3	12.9	11.9	16.1	10.9	9.6	10.3	8.0	9.3	8.7	11.8
1918	13.4	9.8	10.4	11.7	15.4	10.1	13.3	10.8	11.7	47.2	18.6	22.1
Medeltal 1914—1918	13.6	12.1	14.2	13.8	13.9	11.8	10.8	10.4	10.6	17.2	11.9	15.2
Alla döda bland här kyrkoskrivna 1914	2,300	188	223	252	176	165	173	192	191	150	159	216
»	1915	2,392	198	235	204	223	149	133	176	174	147	256
»	1916	2,247	176	291	212	205	160	154	154	136	200	181
»	1917	2,236	212	212	195	171	157	169	130	152	143	196
»	1918	3,192	162	171	194	150	219	178	193	778	307	365

Döda inom staden på 1,000 inne-
vånare för år räknat

Medeltal 1914—1918

Alla döda bland här kyrkoskrivna

»

»

»

»

TAB. 10. Dödligheten inom Göteborg år 1918 för olika församlingar
bland mantalsskrivna befolkningen.

Församling	Antal innevånare	Antal döda	Döda pr mille
Domkyrkan	15,479	199	12,2
Vasa	30,888	396	12,8
Kristine och Tyska	11,814	176	14,9
Haga	13,797	251	18,2
Annedal	17,550	262	14,9
Masthugget	13,230	228	17,2
Oskar Fredrik	27,702	377	13,6
Karl Johan	23,366	432	18,4
Gamlestaden	20,410	303	14,8
Lundby	18,550	265	14,3
Garnison { de döda fördelade på de församlingar } { inom vilka de mantalsskrivits }	807		
Arbets- och försörjningsinrättningar o. d.....	1,857	251	135,1
Summa	195,450	3,140	16,0

TAB. 11. Översikt av meteorologiska observationerna i Göteborg år 1918.

År	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
Temperatur C. 1918 absolut maximum.....	+ 30,0	+ 4,0	+ 5,0	+ 10,0	+ 22,0	+ 23,0	+ 30,0	+ 24,0	+ 16,1	+ 16,5	+ 10,5	+ 7,5
» » » minimum.....	- 19,0	- 19,0	- 8,5	- 8,0	0,0	+ 2,0	+ 11,5	+ 7,5	+ 5,0	- 1,0	- 3,0	- 8,0
» » » medeltal (dygnets)	+ 7,8	- 2,2	+ 0,0	+ 1,5	+ 7,2	+ 13,2	+ 16,8	+ 16,3	+ 11,5	+ 9,4	+ 4,8	+ 1,6
» » » medeltal åren 1859—1915.....	+ 7,5	- 0,5	- 0,5	+ 1,1	+ 5,5	+ 10,6	+ 15,2	+ 16,8	+ 15,9	+ 12,7	+ 8,0	+ 3,7
Nederbörd 1918, millimeter	683,4	76,6	37,2	6,6	43,4	5,2	49,8	51,4	190,1	46,3	33,6	86,6
» » » medeltal millimeter åren 1860—1910	778,6	66,3	50,8	52,7	41,3	50,4	71,8	94,6	80,1	80,6	66,0	69,1
Relativ fuktighet 1918, medeltal %	76	86	85	78	71	52	63	70	77	82	85	89
Barometern i millimeter 1918	757,6	753,3	761,2	763,7	760,1	755,0	755,9	756,1	748,8	759,4	762,4	752,8

TAB. 14. Sammandrag över sjukligheten i Göteborg

1		2	3
Sjukdomar		Under 2 år	Från 2 till 7 år
1	Vattenkoppor. <i>Varicellæ</i>	44	79
2	Mässling. <i>Morbilli</i>	—	3
3	Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>	1	26
4	Rash. <i>Roesola febrilis</i>	5	12
5	Paratyfus. <i>Paratyphus</i>	—	1
6	<i>Febricula</i>	3	3
7	Nervfeber. <i>Typhus abdominalis</i>	1	20
8	Barnkoler. <i>Cholera nostras et Cholera infantum</i>	—	—
9	Pässjuka. <i>Parotitis</i>	1	1
10	Influensa. <i>Influenza epidemica</i>	546	1,509
11	Kikhosta. <i>Pertussis</i>	173	231
12	Difteri. <i>Diphtheria</i>	33	338
13	Strypsjuka. <i>Croup</i>	7	27
14	Rosfeber. <i>Erysipelas</i>	1	2
15	Varfeber. <i>Pyæmi</i>	1	—
16	Barnsängsfeber. <i>Febris puerperalis</i>	—	—
17	<i>Ulcus venereum simplex</i>	—	—
18	Dröppel. <i>Gonorrhœ</i>	2	6
19	Epid. hjärnhinneinflammation. <i>Meningitis cerebrospinalis epidemica</i>	1	—
20	<i>Rubeola</i>	10	19
21	<i>Syphilis</i>	1	—
22	Fyllerigalenskap. <i>Delerium tremens</i>	—	—
23	Hjärt- och hjärtsäcksinflammation. <i>Endo-et pericarditis</i>	—	2
24	Luftstrupskatarr. <i>Laryngitis catarrhalis</i>	15	35
25	Lungkatarr. <i>Bronchitis</i>	672	779
26	Lunginflammation. <i>Pneumonia</i>	80	157
27	Lungsäcksinflammation. <i>Pleuritis</i>	—	12
28	Halsfluss. <i>Angina tonsillaris</i>	27	204
29	Akut magkatarr. <i>Gastritis acuta</i>	16	35
30	Akut tarmkatarr. <i>Enteritis et Colitis</i>	876	660
31	Blindtarmsinflammation. <i>Typhlitis. Perityphlitis</i>	—	5
32	Bukhinneinflammation. <i>Peritonitis</i>	—	1
33	Blåskatarr. <i>Cystitis</i>	2	10
34	Njurinflammation. <i>Nephritis</i>	—	10
35	Muskelreumatism. <i>Rheumatismus muscularis</i>	—	1
36	Ledgångsreumatism. <i>Rheumatismus articularis</i>	—	1
37	<i>Erythema multiforme</i>	—	3
38	Knölrös. <i>Erythema nodosum</i>	2	14
39	Nässelutslag. <i>Urticaria</i>	8	18
40	Bältros. <i>Herpes Zoster</i>	—	4
41	Förgiftningssjukdom. <i>Intoxicatio</i>	2	—
42	Gulsot. <i>Icterus catarrhalis</i>	—	10
43	Krigsödem	—	—
Summa		2,530	4, 238

år 1918, enligt uppgift från de 11 distriktsläkarne.

4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Från 7 till 15 år	Från 15 till 60 år	Över 60 år	Summa	Staden inom Vallgraven samt Pustervik	13:de och 14:de rotarne	Haga, Annedal och Landala	Majorna och Masthugget väster om Linnégatan	Gamlestaden, Stampen 15:de roten n. m.	Lundby	Okänd bostad
32	19	—	174	7	4	35	90	28	10	—
1	—	—	4	—	1	—	1	—	2	—
25	6	—	58	4	4	19	22	2	7	—
20	13	—	50	6	12	13	12	6	1	—
2	1	—	4	—	—	2	1	—	1	—
2	1	—	9	2	4	2	—	—	1	—
60	167	3	251	25	6	61	113	15	29	2
—	1	—	1	—	—	1	—	—	—	—
—	4	—	6	—	—	2	2	2	—	—
2,165	10,384	378	14,982	712	761	3,461	5,822	2,242	1,895	89
27	3	—	434	14	23	98	228	57	14	—
253	104	—	728	18	27	154	263	154	99	13
5	2	—	41	—	—	13	21	2	5	—
4	85	13	105	2	1	21	46	9	26	—
—	1	—	2	—	—	—	1	—	1	—
—	1	—	1	—	—	—	—	—	1	—
1	60	—	69	5	3	11	32	11	4	3
2	1	—	4	1	—	1	1	1	—	—
11	1	—	41	—	—	4	37	—	—	—
—	14	—	15	—	—	2	7	2	1	3
—	1	—	1	—	—	—	—	1	—	—
4	8	1	15	3	—	1	2	—	9	—
20	167	5	242	18	19	62	94	26	23	—
424	1,593	361	3,829	268	142	883	1,827	466	241	2
167	1,487	134	2,025	89	61	449	798	172	444	12
29	90	7	138	7	6	48	52	7	18	—
236	510	12	989	42	63	226	373	110	174	1
45	281	16	393	59	21	107	131	67	8	—
299	1,546	246	3,627	205	126	711	1,630	578	368	9
30	106	4	145	11	7	40	59	13	15	—
1	10	—	12	—	—	7	3	—	2	—
9	89	22	132	4	1	31	55	12	29	—
12	66	13	101	11	3	28	28	16	15	—
23	642	66	732	40	31	180	322	44	115	—
15	98	17	131	7	6	33	48	10	26	1
6	3	—	12	—	1	6	3	2	—	—
29	28	—	73	3	5	21	29	6	9	—
26	44	2	98	6	11	30	35	9	7	—
9	36	23	72	1	2	22	31	6	10	—
—	5	1	8	—	1	—	6	1	—	—
8	30	—	48	3	4	8	30	—	3	—
—	2	—	2	—	—	1	1	—	—	—
4,002	17,711	1,324	29,805	1,574	1,356	6,794	12,256	4,077	3,613	135

TAB. 15. Gångse sjukdomar i Göteborg år 1911

	Jan.	Febr.
1 Vattenkoppor. <i>Varicellæ</i>	32	14
2 Mässling. <i>Morbilli</i>	—	—
3 Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>	4	8
4 Rash. <i>Roseola febrilis</i>	1	5
5 Paratyfus. <i>Paratyphus</i>	—	—
6 <i>Febricula</i>	—	—
7 Nervfeber. <i>Typhus abdominalis</i>	3	6
8 Barnkolera. <i>Cholera nostras et Cholera infantum</i>	—	—
9 Pässjuka. <i>Parotitis</i>	1	—
10 Influensa. <i>Influenza epidemica</i>	142	128
11 Kikhosta. <i>Pertussis</i>	47	42
12 Difteri. <i>Diphtheria</i>	61	66
13 Strypsjuka. <i>Croup</i>	2	2
14 Rosfeber. <i>Erysipelas</i>	6	5
15 Varfeber. <i>Pyæmia</i>	—	—
16 Barnsängsfeber. <i>Febris puerperalis</i>	—	—
17 <i>Ulcus venereum simplex</i>	—	—
18 Dröppel. <i>Gonorrhoea</i>	10	9
19 Epid. hjärnhinneinflammation. <i>Meningitis cerebrospinalis epidemica</i>	—	—
20 <i>Rubeola</i>	—	1
21 <i>Syphilis</i>	2	5
22 Fyllerigalenskap. <i>Delirium tremens</i>	—	—
23 Hjärt- och hjärtsäcksinflammation. <i>Endo- et Pericarditis</i>	—	2
24 Luftstrupskatarr. <i>Laryngitis catarrhalis</i>	21	16
25 Lungkatarr. <i>Bronchitis</i>	458	329
26 Lunginflammation. <i>Pneumonia</i>	50	46
27 Lungsäcksinflammation. <i>Pleuritis</i>	13	4
28 Halsfluss. <i>Angina tonsillaris</i>	119	83
29 Akut magkatarr. <i>Gastritis acuta</i>	40	41
30 Akut tarmkatarr. <i>Enteritis et colitis</i>	279	377
31 Blindtarmsinflammation. <i>Typhlitis, Perityphlitis</i>	15	8
32 Bukhinneinflammation. <i>Peritonitis</i>	2	2
33 Blåskatarr. <i>Cystitis</i>	12	10
34 Njurinflammation. <i>Nephritis</i>	10	9
35 Muskelreumatism. <i>Rheumatismus muscularis</i>	98	62
36 Ledgångsreumatism. <i>Rheumatismus articularis</i>	17	13
37 <i>Erythema multiforme</i>	1	—
38 Knölros. <i>Erythema nodosum</i>	10	4
39 Nässelutslag. <i>Urticaria</i>	9	14
40 Bältros. <i>Herpes Zoster</i>	14	11
41 Förgiftningssjukdom. <i>Intoxicatio</i>	2	—
42 Gulсот. <i>Icterus catarrhalis</i>	7	4
43 Krigsödem	—	—
Summa	1,488	1,320

delade på månader, enligt uppgift från de 11 distriktsläkarne.

Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Alla
18	28	16	15	9	8	2	14	6	12	174
1	—	1	1	—	1	—	—	—	—	4
4	8	4	5	5	4	2	9	3	2	58
7	14	14	6	1	—	1	—	1	—	50
2	1	—	1	—	—	—	—	—	—	4
—	3	6	—	—	—	—	—	—	—	9
6	7	9	17	12	81	65	21	9	15	251
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
2	—	—	—	1	1	—	1	—	—	6
90	42	28	17	1,305	1,054	1,331	6,960	2,335	1,550	14,982
34	54	47	27	17	24	37	57	26	22	434
40	59	69	57	40	39	86	93	74	50	728
3	3	3	1	1	2	4	13	5	2	41
12	9	7	9	11	6	7	16	11	6	105
—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	2
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
2	3	4	4	9	10	8	4	3	3	69
—	1	1	—	—	—	1	1	—	—	4
—	18	21	1	—	—	—	—	—	—	41
1	—	—	—	3	3	—	—	1	—	15
—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
—	1	1	1	3	2	—	4	—	1	15
16	14	19	15	24	21	18	35	17	26	242
329	335	363	209	213	192	269	431	335	366	3,829
69	52	88	58	76	72	118	993	220	183	2,025
11	11	18	8	12	14	7	15	8	17	138
75	75	75	83	79	63	88	97	89	63	989
34	26	44	29	32	24	32	35	20	36	393
250	204	346	281	329	439	349	305	253	215	3,627
16	11	14	11	13	10	11	13	9	14	145
1	1	2	—	1	—	—	—	1	2	12
12	13	15	11	11	9	7	11	11	10	132
13	9	10	8	7	9	7	4	6	9	101
55	55	77	48	60	48	48	75	49	57	732
8	10	14	19	16	7	7	7	5	8	131
1	2	2	—	1	2	1	1	1	—	12
5	8	7	6	8	7	5	2	6	5	73
11	9	4	5	8	7	5	12	8	6	98
4	6	10	3	5	4	3	1	11	—	72
—	2	—	—	—	—	—	2	1	1	8
5	4	5	4	1	2	3	5	5	3	48
—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2
138	1,099	1,346	960	2,313	2,167	2,523	9,237	3,530	2,684	29,805

TAB. 16. Dödsorsakerna år 1918 bland i Göteborg kyrkoskrivna

Dödsorsakernas benämning	De avlidnas									
	0-6 mån.		6-12 mån,		1-5 år		5-10 år		10-15 år	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.
I. Bildningsfel och sjukdomar hos nyfödda.										
3. Missbildning. <i>Monstrum</i>	4	2	—	2	—	—	—	—	—	—
4. Medfödd svaghet. Bristande lungutvidgning. <i>Debilitas congenita. Atelectasis pulmonum</i>	25	16	1	—	—	—	—	—	—	—
5. Andra sjukdomar hos nyfödda. <i>Alii morbi neonatorum</i>	10	11	—	1	1	—	—	—	—	—
Summa	39	29	1	3	1	—	—	—	—	—
II. Ålderdomssjukdomar.										
6. Ålderdomsavtyning. <i>Marasmus senilis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III. Havandeskaps- och förlossningssjukdomar.										
9. Förlossningskramp. Konvulsioner. <i>Eclampsia</i> ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Barnsängsfeber. <i>Septichæmia puerperalis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11. Andra havandeskaps- och förlossningssjukdomar. <i>Alii morbi e graviditate et partu</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV. Infektions- och andra parasitära sjukdomar.										
12. Varfeber. <i>Septichæmia. Pyoseptichæmia</i>	1	3	1	—	1	—	—	—	1	—
13. Ros. <i>Erysipelas</i>	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16. Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>	—	—	1	—	2	—	1	—	1	1
17. Difteri. <i>Diphtheria</i>	1	1	2	3	19	20	6	13	1	4
Transport	3	4	4	3	22	20	7	13	3	5

inom och utom staden avlidna (efter ålder och kön).

Levnadsålder								Summa			Dödsorsakernas benämning		
15—20 år		20—40 år		40—60 år		60—80 år		Över 80 år	Okänd ålder	Man- kön		Kvinn- kön	Båda
m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.				
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	8	<i>Bildningsfel och sjukdomar hos nyfödda</i>
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26	16	42	Missbildning.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	12	23	Medfödd svaghet. Bristande lungutvidgning.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	41	32	73	Andra sjukdomar hos nyfödda
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	<i>Ålderdomssjukdomar.</i>
—	—	—	—	—	—	24	31	29	78	—	—	—	Ålderdomsavtyning.
—	—	—	—	—	—	24	31	29	78	—	—	—	53 109 162
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	<i>Havandeskaps- och förlossningssjukdomar.</i>
—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Förlossningskr. Konvulsioner.
—	—	—	2	—	1	—	—	—	—	—	3	3	Barnsängfeber.
—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Andra havandeskaps- och förlossningssjukdomar.
—	—	—	4	—	1	—	—	—	—	—	5	5	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	<i>Infektions- och andra parasitära sjukdomar.</i>
2	—	4	2	3	4	—	2	—	—	13	11	24	Varfeber.
—	—	—	1	—	2	1	1	—	—	2	4	6	Ros.
—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	6	3	9	Skarlakansfeber.
2	2	—	1	—	—	—	—	—	—	31	44	75	Difteri.
4	3	5	5	3	6	1	3	—	—	52	62	114	

Levnadsålder												Summa			Dödsorsakernas benämning
15—20 år		20—40 år		40—60 år		60—80 år		Över 80 år		Okänd ålder		Man- kön	Kvinn- kön	Båda	
m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.				
4	3	5	5	3	6	1	3	—	—	—	—	52	62	114	Transport
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	11	25	Kikhosta.
25	28	290	267	49	44	15	16	3	2	—	—	400	403	803	Influensa.
3	4	26	18	8	3	—	—	—	—	—	—	39	27	66	Nervfeber.
—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	Epidemisk hjärnhinneinflammation.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	Stelkramp.
21	23	96	93	34	48	9	20	—	2	—	—	173	206	379	Tuberkulos: a) Lungsot.
3	3	7	13	1	6	1	3	—	—	—	—	46	56	102	b) Annan tuberkulos.
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	4	10	Syfilis:
—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	1	1	2	a) Årvid syfilis: b) Förvärvad syfilis.
56	62	425	396	97	108	26	42	3	4	—	—	734	770	1504	
—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	<i>Blodbildande organens och blodets sjukdomar.</i>
—	—	1	1	—	1	—	3	—	—	—	—	1	6	7	Leukemi. Perniciös anemi.
—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	1	1	2	Blödningssjukdomar.
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	Andra blodsjukdomar.
—	—	4	2	—	1	1	3	—	—	—	—	5	7	12	
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	<i>Kroniska förgiftnings- sjukdomar.</i>
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	Kronisk alkoholsjukdom.

TAB. 16. Fortsättning.

Dödsorsakernas benämning	De avlidnas									
	0-6 mån.		6-12 mån.		1-5 år		5-10 år		10-15 år	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.
VII. Ämnesomsättnings- m. fl. sjukdomar.										
47. Sockersjuka. <i>Diabetes mellitus</i>	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
48. Basedows sjukdom. <i>Morbus Basedowii</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
50. Myxödem. <i>Myxoedema cachexia thyreopriva</i>	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
51. Andra ämnesomsättnings- m. fl. sjukdomar. <i>Aliæ cachexia</i>	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Summa	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—
VIII. Nervsystemets- och sinnesorganens sjukdomar.										
52. Hjärnblödning. Hjärnuppmjukning. <i>Hæmorrhagia cerebri et meningum. Emollitio cerebri</i>	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—
53. Hjärnböld. Akut varig hjärnhinneinflammation. <i>Abscessus cerebri. Meningitis purulenta acuta</i>	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—
55. Fallandesot. <i>Epilepsia</i>	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
56. Öroninflammation. <i>Otitis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
57. Andra nervsystemets sjukdomar. <i>Alii systematis nervosi morbi</i>	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Summa	2	1	1	—	3	—	—	—	—	—
IX. Sinnessjukdomar.										
58. Slöhet med förlamning. <i>Dementia paralytica</i> ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
59. Andra sinnessjukdomar. <i>Insania</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
X. Cirkulationsorganens sjukdomar.										
60. Hjärtäcksinfamnation. <i>Pericarditis</i>	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
61. Akut hjärthinneinflammation. <i>Thromboendocarditis acuta</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Transport	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—

Levnadsålder											Summa			Dödsorsakernas benämning	
15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Över 80 år		Okänd ålder	Man- kön	Kvinn- kön	Båda		
m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.					kv.
—	1	3	4	1	1	1	5	1	1	—	—	7	12	19	<i>Ämnesomsättnings- m. fl. sjukdomar</i>
—	—	—	—	—	2	1	—	—	—	—	—	1	2	3	Sockersjuka.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	Basedows sjukdom.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Myxödem.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	Andra ämnesomsättnings- m. fl. sjukdomar.
—	1	3	4	1	3	2	5	1	1	—	—	10	14	24	<i>Nervsystemets- och sinnes- organens sjukdomar.</i>
—	—	—	—	5	3	11	30	2	7	—	—	19	41	60	Hjärnblödning. Hjärnupp- mjukning.
—	—	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	5	2	7	Hjärnböld. Akut varig hjärn- hinneinflammation.
—	—	1	2	2	—	—	1	—	—	—	—	4	3	7	Fallandesot.
—	—	1	1	—	1	1	—	—	—	—	—	2	2	4	Öroninflammation.
—	—	—	1	3	3	1	2	—	1	—	—	5	7	12	Andra nervsystemets sjuk- domar.
—	—	3	5	11	8	13	33	2	8	—	—	35	55	90	<i>Sinnessjukdomar.</i>
—	—	1	—	3	—	1	—	—	—	—	—	5	—	5	Slöhet med förlamning.
—	—	4	1	2	1	17	7	2	7	—	—	25	16	41	Andra sinnessjukdomar.
—	—	5	1	5	1	18	7	2	7	—	—	30	16	46	<i>Cirkulationsorganens sjukdomar.</i>
—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	Hjärtsäcksinflammation.
—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	1	2	Akut hjärthinneinflammation.
—	—	1	1	—	—	—	1	—	—	—	—	1	3	4	

TAB. 16. Fortsättning.

Dödsorsakernas benämning	De avlidnas									
	0-6 mån.		6-12 mån.		1-5 år		5-10 år		10-15 år	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.
Transport	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
62. Kronisk hjärtsjukdom. <i>Endocarditis chronica. Vitium organicum cordis. Myocarditis chronica. Cardiosclerosis</i>	—	—	—	—	—	2	—	1	1	3
63. Kronisk blodkärslsjukdom. <i>Arteriosclerosis. Aneurysma</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
64. Blodpropp. <i>Thrombosis. Embolia</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
65. Andra cirkulationsorganens sjukdomar. <i>Alii organorum circulationis morbi</i>	—	—	1	—	—	1	—	—	—	1
Summa	—	—	1	—	—	4	—	1	1	4
XI. Andningsorganens sjukdomar.										
66. Lungsäcksinflammation. <i>Pleuritis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
67. Akut luftrörsinflammation. <i>Bronchitis acuta</i>	16	5	4	3	1	3	—	2	—	—
68. Kronisk luftrörsinflammation. <i>Bronchitis chronica</i>	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
69. Akut lunginflammation. <i>Pneumonia acuta</i>	4	1	3	—	2	9	—	1	2	—
70. Lungbrand. <i>Gangræna pulmonum</i>	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
71. Andra andningsorganens sjukdomar. <i>Alii organorum respirationis morbi</i>	2	4	1	4	3	3	1	2	1	1
Summa	22	10	9	7	6	16	1	5	4	1
XII. Matmältningsorganens sjukdomar.										
72. Akut mag- och tarminflammation. <i>Gastroenteritis acuta</i>	9	4	1	1	4	1	1	—	—	1
73. Kronisk mag- och tarminflammation. <i>Gastroenteritis chronica</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
74. Mag- och tarmsår. <i>Ulcus ventriculi et duodeni</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
75. Tarmhinder. <i>Ileus</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
76. Tarmbräck. <i>Hernia intestinalis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
77. Blindtarmsinflammation. <i>Appendicitis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Transport	9	4	1	1	4	1	1	—	1	1

Levnadsålder												Summa			Dödsorsakernas benämning
15—20 år		20—40 år		40—60 år		60—80 år		Över 80 år		Okänd ålder		Man- kön	Kvinn- kön	Båda	
m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.				
—	—	1	1	—	—	—	1	—	—	—	—	1	3	4	Transport.
2	2	12	16	13	16	51	48	18	28	—	—	97	116	213	Kronisk hjärtsjukdom.
—	—	1	—	3	1	29	27	21	39	—	—	54	67	121	Kronisk blodkärllssjukdom.
—	—	1	—	2	2	9	8	2	5	—	—	14	15	29	Blodpropp.
—	—	—	1	2	4	7	6	—	3	—	—	10	16	26	Andra cirkulationsorganens sjukdomar.
2	2	15	18	20	23	96	90	41	75	—	—	176	217	393	
<i>Andningsorganens sjukdomar.</i>															
—	—	1	1	1	1	2	1	—	—	—	—	5	3	8	Lungsäcksinflammation.
—	—	—	—	—	—	3	6	1	3	—	—	25	22	47	Akut luftrörsinflammation.
—	—	—	—	—	—	1	2	—	1	—	—	2	3	5	Kronisk luftrörsinflammation.
3	7	26	39	35	16	34	33	6	11	—	—	115	117	232	Akut lunginflammation.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Lungbrand.
—	—	2	3	4	2	15	10	2	6	—	—	31	35	66	Andra andningsorganens sjukdomar.
3	7	29	43	40	19	55	52	9	21	—	—	178	181	359	
<i>Matsmältningsorganens sjukdomar.</i>															
—	1	—	1	2	2	—	3	—	3	—	—	17	17	34	Akut mag. och tarminflammation.
—	—	1	—	1	1	—	2	—	—	—	—	2	3	5	Kronisk mag- o. tarminflammation
—	—	1	2	5	4	4	8	—	—	—	—	10	14	24	Mag- och tarmsår.
—	—	1	1	5	1	1	—	—	1	—	—	8	3	11	Tarmhinder.
—	—	—	—	1	1	1	4	—	1	—	—	2	6	8	Tarmbräck.
—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	2	—	2	Blindtarmsinflammation.
—	1	3	4	15	9	7	17	—	5	—	—	41	43	84	

Levnadsålder										Summa			Dödsorsakernas benämning		
15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Över 80 år		Okänd ålder		Man- kön		Kvinn- kön	Båda
m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.				
—	1	3	4	15	9	7	17	—	5	—	—	41	43	84	Transport.
—	—	—	—	4	—	5	1	—	—	—	—	10	1	11	Kronisk leverinflammation.
—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2	—	2	Gallsten.
—	—	—	—	2	2	—	—	1	—	—	—	3	5	8	Andra matsmältningsorganens sjukdomar.
—	1	3	4	21	11	14	18	1	5	—	—	56	49	105	<i>Urinorganens sjukdomar.</i>
—	—	1	—	—	2	—	2	—	—	—	—	8	5	13	Akut njursjukdom.
1	—	9	3	18	5	12	13	2	1	—	—	45	26	71	Kroniskt njurlidande.
—	—	—	—	—	1	—	3	—	2	—	—	1	6	7	Inflammation i urinvägarne.
1	—	10	3	18	8	12	18	2	3	—	—	54	37	91	<i>Könsorganens sjukdomar.</i>
—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	3	—	3	Blåskörtelförstoring.
—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	3	—	3	<i>Ledgångarnes och bensystemets sjukdomar.</i>
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	4	Beninflammation. Ledinflammation.
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	5	4	9	Engelska sjukan.
—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Andra ledgångarnes och bensystemets sjukdomar.
1	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	9	5	14	<i>Svulster.</i>
—	—	—	—	13	9	18	27	1	2	—	—	32	38	70	Kräfta.
—	—	—	—	4	3	10	7	—	5	—	—	14	15	29	a) Magkräfta.
—	—	—	—	—	—	17	12	28	34	1	7	—	—	—	b) Tarmkräfta.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	46	53	99	

TAB. 16. Fortsättning.

Dödsorsakernas benämning	De avlidnas									
	0—6 mån.		6—12 mån.		1—5 år		5—10 år		10—15 år	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.
Transport	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
c) Bröstkörtelkräfta. <i>Carcinoma mammæ</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
d) Livmoderskräfta » <i>uteri</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
e) Kräfta i andra organ. <i>Carcinoma organorum aliorum</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
96. Sarkom. <i>Sarcoma</i>	—	—	—	—	1	—	—	—	—	3
97. Svulster av andra slag. <i>Tumores alii</i>	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—
Summa	—	—	—	—	1	1	1	1	3	—
XVIII. Våldsam död.										
98. Olyckshändelse. <i>Casus mortiferi</i>										
1. Drunkning. <i>Submersio</i>	—	—	—	—	—	—	3	—	1	—
2. Förfrysning. <i>Congelatio</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Förbränning. <i>Combustio</i>	—	—	—	—	2	2	—	2	—	—
6. Hängning. Strypning. <i>Strangulatio</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Kvävning. <i>Suffocatio</i> ..	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Kross- och brottskador. <i>Contusio, Laceratio, Fractura:</i>										
a) Explosion	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
b) 1. Järnvägsskada	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
2. Automobilskada	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
3. Spårvägsskada	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
c) Maskinskada	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
d) Fall	1	—	—	—	2	4	2	—	—	—
e) Andra kross- och brottskador	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
9. Stick-, skär-, hugg- och skottsår, <i>Vulnus</i> ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Akut förgiftning <i>Intoxicatio acuta:</i>										
b) Lysgas	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
e) Frätande ämnen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
g) Andra ämnen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11. Andra olyckskändelser	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
99. Själv mord. <i>Suicidium:</i>										
Hängning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dränkning ..	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Skottsår	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Skurit halsen av sig	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kastat sig ut genom fönstret	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Förtäring av frätande ämnen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	5	—	—	—	6	7	5	2	3	—
Summa	97	62	36	27	90	100	30	48	28	32
	159		63		190		78		60	

Levnadsålder										Summa			Dödsorsakernas benämning	
15—20 år		20—40 år		40—60 år		60—80 år		Över 80 år		Okänd ålder	Man- kön	Kvinn- kön		Båda
m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.					
—	—	—	—	17	12	28	34	1	7	—	46	53	99	Transport
—	—	—	3	1	10	1	5	—	—	—	2	18	20	c) Bröstkörtelkräfta.
—	—	—	1	—	5	—	8	—	2	—	—	16	16	d) Livmoderskräfta.
—	—	—	3	6	8	18	22	1	2	—	25	35	60	e) Kräfta i andra organ.
—	—	2	1	1	1	1	1	—	—	—	8	3	11	Sarkom.
—	—	2	1	—	3	4	3	—	1	—	7	10	17	Svulster av andra slag.
—	—	4	9	25	39	52	73	2	12	—	88	135	223	<i>Våldsam död.</i>
—	—	5	—	—	—	1	—	1	—	—	11	—	11	Olyckshändelse.
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	Drunkning.
1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	4	4	8	Förfrysning.
—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	2	—	2	Förbränning.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	4	Hängning.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Kvävning.
1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	2	—	2	Kross- och brottskador.
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	2	—	2	Explosion.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	Järnvägsskada.
—	—	—	—	3	—	2	1	—	—	—	5	2	7	Automobilskada.
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	Spårvägsskada.
1	—	1	—	5	—	2	2	—	1	—	14	7	21	Maskinskada.
—	—	—	—	4	—	—	—	—	1	—	5	1	6	Fall
1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	—	2	Andra kross- och brottskador.
—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	2	2	Stick-, skär-, hugg- o. skottsår.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Akut förgiftning.
—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	2	2	Lysgas.
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	—	2	Frätande ämnen.
—	—	1	—	1	—	1	—	—	—	—	3	—	3	Andra ämnen.
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	1	Andra olyckshändelser.
—	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—	2	1	3	Själv mord.
—	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—	—	1	1	Hängning.
—	—	2	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	1	Dränkning.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	3	Skottsår.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	Skurit halsen av sig.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	Kastat sig ut genom fönstret
—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	Förtäring av frätande ämnen.
4	—	13	3	19	2	11	4	1	2	—	67	20	87	
67	73	514	493	258	225	327	376	93	216	—	1540	1652	3192	
140		1007		483		703		309		—	3192			

TAB. 17. Dödsorsakerna år 1918 bland i Göteborg kyrkoskrivna inom och

Dödsorsaker	Jan.			Febr.			Mars			April			Maj			Juni			Juli		
	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a
Bildningsfel och sjukdomar hos nyfödda	3	1	4	3	—	3	—	2	2	5	1	6	7	3	10	2	2	4	2	8	10
Ålderdomssjukdomar	7	12	19	—	3	3	5	10	15	2	7	9	8	13	21	2	5	7	6	7	13
Havandeskaps- o. förlossningssjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—	1	1
Infektions- o. andra parasitära sjukdomar	28	34	62	18	26	44	23	27	50	25	27	52	35	51	86	23	19	42	27	33	60
Blodbildande organens och blodets sjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	1	2	—	2	—	1	1	—	—	—
Kroniska förgiftningssjukdomar	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ämnesomsättnings- m. fl. sjukdomar ..	—	1	1	1	1	2	1	—	1	1	—	1	—	1	1	—	1	1	1	3	4
Nervsystemets och sinnesorganens sjukdomar	4	3	7	—	3	3	3	5	8	4	6	10	4	4	8	2	4	6	2	7	9
Sinnessjukdomar	5	2	7	2	3	5	1	1	2	4	3	7	4	3	7	—	—	—	6	1	7
Cirkulationsorganens sjukdomar	17	26	43	21	15	36	13	17	30	13	21	34	20	18	38	7	16	23	18	17	35
Andningsorganens sjukdomar	13	17	30	7	12	19	20	14	34	19	14	33	16	11	27	13	13	26	18	4	22
Matsmältningsorganens sjukdomar	3	5	8	8	3	11	6	3	9	2	4	6	5	4	9	5	—	5	6	2	8
Urinorganens sjukdomar	7	2	9	5	4	9	1	3	4	4	5	9	3	2	5	4	4	8	9	1	10
Könsorganens sjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	3
Ledgångarnes o. bensystemets sjukdomar	1	1	2	—	1	1	1	—	1	1	—	1	2	—	2	1	—	1	1	2	3
Svulster	10	11	21	7	12	19	5	7	12	5	8	13	9	20	29	9	6	15	11	15	26
Våldsamt död: olyckshändelse	5	1	6	5	2	7	1	—	1	8	3	11	5	4	9	9	—	9	6	1	7
självmod	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1	—	1
Summa	105	116	221	77	85	162	81	90	171	93	101	194	120	134	254	78	72	150	117	102	219

utom staden avlidna; (fördelade efter sina huvudgrupper på månader och kvartal).

Aug.			Sept.			Okt.			Nov.			Dec.			Kvartal												Summa								
1:sta			2:dra			3:dje			4:de			m.			kv.			s:a			m.			kv.			s:a								
m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a
2	3	5	3	1	4	8	2	10	1	4	5	5	5	10	6	3	9	14	6	20	7	12	19	14	11	25	41	32	73						
4	6	10	3	8	11	7	14	21	3	8	11	6	16	22	12	25	37	12	25	37	13	21	34	16	38	54	53	109	162						
—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	2	2	—	1	1	—	2	2	—	5	5						
29	34	63	54	43	97	290	268	558	98	116	214	84	92	176	69	87	156	83	97	180	110	110	220	472	476	948	734	770	1,504						
—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	1	2	3	5	—	1	1	2	2	4	—	—	—	3	4	7	5	7	12						
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1						
3	—	3	1	1	2	1	3	4	1	1	2	—	2	2	2	2	4	1	2	3	5	4	9	2	6	8	10	14	24						
5	3	8	1	5	6	3	8	11	3	—	3	4	7	11	7	11	18	10	14	24	8	15	23	10	15	25	35	55	90						
4	2	6	—	—	—	—	—	—	—	1	1	4	—	4	8	6	14	8	6	14	10	3	13	4	1	5	30	16	46						
13	15	28	8	16	24	15	18	33	12	14	26	19	24	43	51	58	109	40	55	95	39	48	87	46	56	102	176	217	393						
9	6	15	9	8	17	34	49	83	9	8	17	11	25	36	40	43	83	48	38	86	36	18	54	54	82	136	178	181	359						
7	3	10	4	3	7	4	8	12	2	6	8	4	8	12	17	11	28	12	8	20	17	8	25	10	22	32	56	49	105						
5	4	9	4	3	7	4	3	7	1	3	4	7	3	10	13	9	22	11	11	22	18	8	26	12	9	21	54	37	91						
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	3	—	—	—	3	—	3						
1	—	1	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	1	1	2	2	4	4	—	4	2	2	4	1	1	2	9	5	14						
7	9	16	6	5	11	9	20	29	6	6	12	4	16	20	22	30	52	23	34	57	24	29	53	19	42	61	88	135	223						
2	1	3	4	2	6	5	1	6	2	—	2	7	2	9	11	3	14	22	7	29	12	4	16	14	3	17	59	17	76						
1	—	1	1	—	1	—	1	1	—	1	1	2	1	3	2	—	2	1	—	1	3	—	3	2	3	5	8	3	11						
92	86	178	98	95	193	382	396	778	138	169	307	159	206	365	263	291	554	291	307	598	307	283	590	679	771	1450	1,540	1,652	3,192						

TAB. 18. Dödsorsakerna år 1918 bland i Göteborg kyrkoskrivna, fördelade på församlingar.

	Domkyrkan	Vasa	Christine	Haga	Annedal	Masthugget	Oskar Fredriks	Karl Johans	Gamlestadens	Lundby	Garnison	Tyska	Arbets och försörjn. o. d.	S u m m a
Medfödd svaghet	3	6	1	2	3	8	6	4	5	4	—	—	—	42
Ålderdomsavtynning.....	4	25	6	17	27	13	15	21	5	6	—	—	21	160
Infektionssjukdomar	85	162	82	124	110	131	198	205	181	136	—	1	67	1,482
Blodbildande organens och blodets sjukdomar.....	—	3	1	3	1	—	—	3	—	1	—	—	—	12
Kroniska förgiftningssjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Ämnesomsättningsjukdomar	1	3	3	1	5	2	4	2	1	1	—	—	1	24
Hjärnblödning.....	5	10	1	6	7	4	7	7	2	4	—	1	6	60
Sinnessjukdomar	—	3	—	—	1	2	—	3	—	2	—	—	32	43
Cirkulationsorganens sjukdomar.....	22	45	14	25	31	16	28	43	29	20	—	4	55	332
Andningsorganens sjukdomar	18	39	18	16	19	15	31	43	27	38	—	—	14	278
Matsmältningsorganens sjukdomar ..	5	3	2	3	4	1	3	9	6	4	—	—	1	41
Urinorganens sjukdomar	7	8	2	6	7	7	11	13	8	8	—	1	5	83
Engelska sjukan	3	2	—	—	1	—	—	2	1	—	—	—	—	9
Kräfta (alla former)	13	32	14	16	15	5	29	31	9	9	1	—	19	193
Våldsamt död: olycksständelse	5	7	4	5	6	9	10	8	10	10	—	—	—	74
självmod	2	1	1	—	2	—	1	—	—	1	—	—	1	9
Övriga dödsorsaker	26	47	17	27	23	15	34	38	18	21	—	—	28	297
Summa	199	396	166	251	262	228	377	432	302	265	1	10	251	3,140

TAB. 19. Dödsorsakerna bland i Göteborg kyrkoskrivna, som år 1918 avlidit utom staden.

	De avlidnas levnadsålder												Summa													
	0-6 månader		6-12 månader		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Över 80 år		Okänd ålder		Mankön	Kvinnkön	Båda	
	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.					
Bildningsfel. Sjukdomar hos uxfödda	2	3																					2	3	5	
Ålderdomssjukdomar																									3	3
Infektionssjukdomar	3	1	1	1	5	1	1	1	1	1	5	1	58	31	2	5	1	2	1	2	2	1	73	48	121	
Ämnesomsättnings- m. fl. sjukdomar																							2	1	3	
Nervsystemets o. sinnesorganens sjukdomar					1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	2	2	2	2	2	2	5	5	10	
Sinnessjukdomar																							3	1	4	
Cirkulationsorganens sjukdomar	1																						7	8	15	
Andningsorganens sjukdomar	1				1	1	1	1	1	1	3	7	6	4	1	2	4	3	1	1	1	16	10	26		
Matsmältningens sjukdomar	2				1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	5	2	7		
Urinorganens sjukdomar																						3	2	5		
Könsorganens sjukdomar																						1	1	2		
Ledgångarnes o. bensystemets sjukdomar ..																						2	2	4		
Svulster																						2	7	9		
Våldsam död: olyckshändelse											5	1	36	1	6	1	1	1	1	1	1	53	2	55		
själv mord											1	4	2	1	1	1	1	1	1	1	1	6	3	9		
mord																						1	1	2		
Ej uppgiven dödsorsak																						7	7	14		
Summa	9	4	2	1	5	7	1	3	2	12	6	115	44	24	10	12	17	1	3	7	1	188	97	285		

TAB. 21. Jämförande översikt av antalet dödsfall i folksjukdomarna samt några andra sjukdomar i Göteborg åren 1909—1918.

	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	Medeltal för de 10 åren
Smittkoppor.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mässling	41	74	18	2	29	61	—	15	23	—	26
Skarlakansfeber	10	7	6	3	12	8	10	8	6	9	8
Fläcktyfus.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tarmtyfus.....	13	9	9	8	26	5	9	3	6	66	15
Rödsot	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—
Epidemisk influensa	5	8	3	2	7	1	24	15	3	803	87
Epidemisk hjärnfeber.....	—	—	—	9	22	4	24	4	2	2	7
Kikhosta	28	39	20	41	23	23	35	20	30	25	28
Difteri och strypsjuka	35	53	47	46	30	43	84	44	61	75	52
Varfeber	16	18	21	17	19	18	30	41	14	24	22
Barnsängsfeber	2	3	2	—	5	3	2	4	7	3	3
Lungshot	363	397	323	367	358	365	406	370	432	379	376
Luftrörsinflammation, akut och kronisk.....	82	97	74	89	59	87	74	60	52	52	73
Lunginflammation	139	201	151	146	113	90	119	127	130	232	145
Inflammation i mage o. tarmar, akaut o. kronisk	66	86	63	53	85	119	54	50	54	39	77

TAB. 22. Av bostadsinspektionen omhändertagna osunda bostäder åren 1914—1918.

Olägenhetens natur	Antal behandlade lägenheter						Resultatet av bostadsinspektionens verksamhet 1918						Ärendet överlämnat till annan myndighet			
	Nyttillkomna						Missförhållandena			Åtgärder				Ärendet		
	1914	1915	1916	1917	1918	Kvar från 1917	Summa behandlade lägenheter 1918	avhjälpta	delvis avhjälpta	ej avhjälpta	inga			definitivt	tills vidare	kvar till följande år
											vidtagna företrädesvis av	husägaren				
Antal lägenheter																
Fukt, alla slag	83	62	79	81	50	10	60	43	6	11	28	21	11	41	9	10
Otillr. isolering eller bristfällig bostadsbeskaffenhet	32	29	31	24	18	7	25	17	2	6	18	1	6	16	3	6
Bristande skötsel	28	19	20	35	22	3	25	16	4	5	15	5	5	15	6	4
Nybyggnadsfukt	22	14	26	22	9	—	9	9	—	—	4	5	—	9	—	—
Hussvamp	1	—	2	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bristande dager	12	4	1	10	8	2	10	3	—	7	3	—	7	3	5	2
Bristfälliga eldstäder och rökanaler	13	13	15	38	33	—	33	31	1	1	32	—	1	32	1	—
Otillräcklig leverans av centralvärme	—	—	—	8	5	—	5	4	1	1	5	—	—	5	—	—
Bristfälliga ventilationsanordningar	17	73	24	205	20	51	71	64	2	5	66	—	5	69	1	—
Bristfälliga avloppsledningar	8	2	46	64	12	3	15	11	3	3	12	—	3	12	—	3
Bristfälliga gas- och vattenledningar	3	1	2	10	9	—	9	8	1	1	9	—	—	9	—	—
Bristfälliga eller otillräckliga avträden	2	6	3	2	30	—	30	20	1	1	20	—	1	22	—	8
Arsenikförorening	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bofällighet	17	43	10	18	19	1	20	16	2	2	18	—	2	16	2	2
Bristande underhåll	30	224	205	289	56	90	146	114	4	28	115	3	28	117	29	—
Ohyra, råttor	11	4	2	10	3	1	4	1	2	1	2	—	1	2	1	—
Osnygghet	16	17	7	14	27	1	28	18	4	6	11	11	6	19	3	6
Smittofara	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Stank, osund luft inom lägenheten	9	2	5	4	3	—	3	2	1	—	2	—	—	3	—	—
Overbefolkning	18	17	5	6	3	1	4	3	1	—	1	3	—	3	—	—
Olägenheter från omgivningen	24	36	39	33	38	3	41	34	3	3	27	10	4	37	1	3
Kyla	10	3	2	2	—	1	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—
Helta	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Heffa	5	9	7	8	9	2	11	8	2	1	6	4	1	9	1	—
Buller	1	2	8	4	3	—	3	3	—	—	3	—	—	3	—	—
Os och inräkning	6	15	22	18	26	—	26	23	1	2	18	6	2	24	—	2
Stank, osund luft	1	7	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Reparation	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Olagligt använda utrymmen	35	34	21	32	7	—	7	2	3	2	4	—	3	2	4	1
Olagliga portvaktstrum	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bostad i källare och å vind	16	17	3	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sekundärbelysta utrymmen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Andra olagliga utrymmen	14	17	10	9	6	—	6	2	2	1	4	—	1	—	1	—
Andra slag av missförhållanden	11	7	10	6	19	2	21	16	4	1	13	6	2	20	3	—
Förfrågningar	17	24	18	26	40	—	40	—	—	—	—	—	—	40	—	—
Klagomålet obefogat	18	4	7	13	9	—	9	—	—	—	—	—	—	9	—	—
Summa	346	573	499	869	391	165	556	390	37	80	368	57	82	461	27	68

6000172004

Göteborgs universitetsbibliotek

